

250.289

250289

- STRINDBERG -

KENYÉR ÉS SZERELEM

FORDITOTTA
DARVAS SÁNDOR

GYÖR, 1920

SZILÁGYI SÁNDOR KÖNYVKIADÓVÁLLALATA

STRINDBERG

KENYÉR ÉS SZERELEM

FORDITOTTA
DARVAS SÁNDOR

GYÓR, 1920.

SZILÁGYI SÁNDOR KÖNYVKIADÓVÁLLALATA

250289

ORSZ. SZÉCHENYI-KÖNYVTÁR	
N	Növedéknapló
1953 évi	7329 sz.

Kenyér és szerelem.

A fiatalember, a gabonacég segédje nem ért rá a gabonaárak után nézni mielőtt a főnökéhez ment, hogy szabadságot kérjen, de főnöke ezt elnézte neki, amikor megtudta, hogy leánynézőbe készül.

— Szeretem a leányát — kezdte a fiatalember.

— Mennyi a kereseted? — Kérdezte az öreg.

— Az bizony csak ezerkétszáz korona, de mi szeretjük egymást...

— Ahhoz semmi közöm; ezerkétszáz korona, az nagyon kevés.

— Azonkívül rendkívüli keresetem is van és Lujza ismeri a szívemet...

— Ne beszélj bolondokat! Mennyi az a rendkívüli jövedelem?

— Első találkozásunk...

— Mennyi az a rendkívüli jövedelem? — kérdi ismételtén az öreg, miközben ujjai közé vette a ceruzát.

— És az én érzelmeim...

— Mennyi az a rendkívüli jövedelem — sürgette újból az öreg és türelmetlenül rajzolgatott a kezében lévő írónnal.

— Lesz majd az is. A fő...

— Hát akarsz a kérdéseimre felelni? Megakarod mondani, hogy mennyi az a rendkívüli jövedelem? Számokat! Számokat! Tényeket! Érted?

— Fordításokat vállalom tíz koronájával ivenkint és franciát tanítok, azonkívül megígérték nekem, hogy korrektúra-olvasással is megbíznak...

— Igéretetek nem tények! Számokat, fiatalember, számokat! Ugy, és most irok. Minő fordításaid vannak?

— Minő fordításaim vannak? Azt nem tudom így megmondani.

— Azt nem tudom így megmondani? Azt mondd, hogy van fordítani valód és nem tudod megmondani, hogy mi az a fordítani való? Micsoda locsogás ez?

— Hát Guizot-tól A kultura történetét fordítom. Körülbelül huszonöt iv.

— Tíz koronájával, az kétszázötven korona. És aztán?

— Azután? Azt még nem lehet tudni.

— Mit nem lehet tudni? Azt kell tudni! Azt hiszed, hogy házasodni, az csak úgy megy, hogy az ember összeáll, együvé megy lakni és azután enyelegtek egymással! Nem, fiam, kilenc hónap múlva itt a gyerek, akinek ruha és ennivaló kell.

-- De hiszen nem kell mindjárt gyermeknek lenni, ha ketten úgy szeretik egymást, ahogy mi!

— Hát hogy az ördögbe szeretitek egymást?

— Hogy szeretjük egymást?!

A fiatalember ujjait mellénye szegélyébe dugta.

— Nem lesz gyerek, ha úgy szeretitek egymást! Meg vagy bolondulva? De lehet, hogy tisztességes ember vagy és akkor eljegyezhetitek egymást, de még a házasság előtt komoly megélhetés után kell nézned. Most nehéz idők következnek; a gabona ára emelkedik.

A fiu elpirult, amint a végső szavakat hallotta, de öröme, hogy a leány az övé lesz oly nagy volt, hogy kezét csókolt az öregnek.

Istenem, milyen boldog volt, amint először mentek végig karöltve az utcán; úgy képzelte, hogy az emberek a járda szélén mind azért állnak meg, hogy az ő diadalmenetükhöz sorfalat alkossanak.

A fiatalember aznap este elment a leányhoz és együtt olvastak korrekturái. Az öreg eltűnődött, milyen derék ember az ő veje. És mikor elkészültek, szólt a fiu:

— Most három koronát kerestünk.

És megcsókolták egymást. Másnap este színházba mentek, onnan hazakocsiztak; ez tizenkét koronába került.

Közben — mit tesz a szerelem — leckeóráit elmulasztotta és a leányhoz ment. És sétáltak.

Az esküvő azonban egyre jobban közeledett s így más dolguk is akadt. Butor után néztek. A legfontosabb tárgynál kezdték, de Lujza nem akart az ágyvásárlásnál jelen lenni, később mégis elment. Két ágyat akartak venni, hogy ne legyen sok gyermekük. Az ágyaknak diófából kellett lenni, valódi diófából, azután pirosszegélyes matracokra fáj a foguk — sodronybetéttel, azután mindegyiköknek külön paplan kellett, persze egyforma színű takarók és Lujza, mivelhogy szőke volt, kék paplant akart.

A butorszemle után egy nagyobb áruházba tértek be, ahol először is a hálószoza részére egy piros ampolnát és egy biskuit-vénuszt vásároltak. Most az asztalteríték következett; hat tucat csiszolt sarku poharat, azután késeket és villákat vettek, természetesen névbenyomással. Végül a konyhabutorra került a sor, de ennek a megvásárlása nem ment a mama jelenléte nélkül.

Mennyi dolga volt a fiatalembernek! Váltókat aláírni; bankokhoz futkosni; iparosokat felhajszolni; lakást keresni; függönyöket felaggatni. Minden munkáját elhanyagolta; de majd ha nős lesz, mindent meg fog csinálni.

Egyelőre csak kétszobás lakást terveztek. Egyrészt, mert nem akartak nagyon költekezni, másrészt, mert

két szobát szebben lehet berendezni. A fiatalember tehát két szoba konyhát bérelt ezer koronáért az első emeleten. Ám Lujza rájött, hogy a negyedik emeleten háromszobás lakást kaphattak volna nyolcszáz koronáért, mire az ifju zavarba jött. De az semmi, a fő, hogy szertették egymást.

Minden rendben elkészült és a hálószoza igazi kis családi szentély képét nyújtotta. A két ágy ugy állt egymás mellett, mint két fogat és a nap rásütött a kék paplanokra és a kis fehér fejpárnákra, amelyekbe egy hajadon rokon himezte a két ember nevének kezdőbetűit. Nagy, virágos betűk voltak ezek, melyek átkarolták egymást és néha úgy tetszett, mintha összecsókolóznának. A fiatalasszonynak még egy külön kis alkoveja is volt, mely előtt nagy japán ernyő állt. És a szalonban, amely ebédlő, dolgozószoba és lakosztály is volt egyuttal, zongora állott (egy olcsó, ezerkétszáz koronás zongora), mellette egy tizrekeszes íróasztal terpeszkedett (minden butordarab diófából készült), azután egy csiszolt tükör, székek, büfféasztal és egy nagy ebédlőasztal állt a szobában.

Egy szombati napon megtartották az esküvőt! Egy szombati nap reggelén! Hej, micsoda élet! Szép dolog házasságnak lenni, nemde? Hisz a házasság oly szép találmány! Az ember azt tehet, amit akar és tetejében még gratulálnak is az embernek.

Reggel kilenc óra. A hálószobában még sötét van. A férj nem nyitja szét a függönyöket, mert nem akarja, hogy világosság áradjon a szobába. Inkább újból meggyújtja a vörös ampolnát, mely varázslatos fényét szétvetíti a kék takarón. A biskuit-Vénusz rózsaszinben és szégyenkezés nélkül áll a szoba sarkában. És az ágyban meghatottan, összetörődve, de jól kialudva nyug-

szik az asszonyka. És az utca nem volt lármás a kocsi zörgésétől, mert vasárnap volt, amikor nem járnak nehéz teherkocsik, de a közeli templom harangjainak ujjongó hangjai behallatszottak a szobába. A férj halkan sugta oda az asszonynak, hogy forduljon félre, mert fel akar kelni, hogy reggelit rendeljen, mire az asszony a párnákba temette arcát. A férj magára kapta hálóköntösét és az ernyő mögé bujt, hogy néhány szál ruhát öltöszön magára. Mikor ezzel elkészült, kinyitotta a szalon ajtaját, amelynek padlójára a nap bőven ontotta sugarait. Nem igen tudta az ifjú férj tavasz, nyár, tél, avagy ősz van-e, csak az áldott, szép vasárnapot érezte és hogy legényélete elmulóban van, helyette azonban a régi szülői ház egy könnyű, jóleső lehelete és jövő gyermeke otthonának érzete futott át rajta.

Erősnek érezte most magát. A jövő úgy állt előtte, mint egy nagy hegy és úgy érezte, hogy mindennel könnyű szerrel meg fog birkózni.

Boldog meglelégedéssel ment ki a konyhába, hogy gyönyörködje az ott lévő tárgyakon. Az új bádög- és rézedények fényesen csillogtak és ő meglelégedetten állapította meg, hogy mindez az övé és asszonyáé. Azután felkeltette a cselédet, aki alsószoknyában és nyitott mellel jött ki a kamrából, amit a fiatal férj természetesen nem vett észre, mert számára most csak egy nő létezett. Megparancsolta a leánynak, hogy menjen le az étterembe reggeliért.

— Fényes reggelit hozzon, portói és burgundi bor is legyen. Csak mondja meg a vendéglősnek, hogy nekem lesz.

Most neki állt és terített, hogy mire a reggeli megérkezik mindjárt lakmározhassanak. Elővette a legszebb tányérokat, majd a szalvétákat helyezte el nagy

izléssel; a boros poharakat gondosan kitörölte, végül kis felesége teritéke elé egy üvegbe elhelyezte a mennyasszonyi csokrot.

Végre az asszony is bejött, de amint a napfény reásütött, elszédült. Csak egy kicsit, egészen kicsit szédült el és a férjnek kellett őt a székbe ültetni. Kis köménypálinkát adott neki az ura és egy kis kaviáros zsemlyét.

— Szép, ugye, hogy az ember megházasodik és tehet amit akar. Mit szólna a mama, ha látná, hogy az ő Lujzácskája pálinkát iszik?

A férj széjjel rakja a tányérokat és kiszolgálja az asszonyt, éppen úgy, mintha még most is a menyasszonya lenne. Mily pompás reggeli, egészen stilszerű az elmúlt éjszakához és senki, senki sem szólhat bele a dolgukba. Ettem már életemben ilyen reggelit — gondolta a férfi de mily különbség akkor és most és amint az osztriga után egy pohárka portóit ivott, mély megvetéssel gondolt az agglegényekre:

— Milyen ostobák is az olyan emberek, akik nem nőülnek! Milyen egoisták! Meg kellene őket adózni, mint a kutyákat!

Az asszonyka halk szerénységgel mondott ellent:

— Kár a szegény férfiakért, hogy nem rendelkeznek mind elég vagyonnal, hogy megnősiülhessenek.

A férj úgy érezte, hogy ez neki szól. Hisz az ő egész szerencséje rideg gazdasági kérdéseken mulik... Még egy pohár burgundi, azután majd munkához látunk. Még egy sült fajdkakas áfonyával és uborkával. Az asszonyka elámul, de minden olyan szép...

— Lajoskám, édes — mondja az asszony reszkető kezét férje karjára támasztva — kibírjuk mi mindezt?

— Egyszer lehet. Később majd burgonyát eszünk sózott tengeri hallal.

— Megeszed a burgonyát heringgel?

— Azt hiszem, meg.

— Igen, mikor savanyu gyomorral jössz majd haza a korcsmából és előbb egy rosztbőfföt fogyasztottál el, akkor meg fogod enni.

— Ne beszélj! Ime egy elsőrangú fajdkakas, azután ez az articsóka.

— De te teljességgel meg vagy örülve, Lajos! Articsókát venni most, mibe kerülhet az?

— Mibe kerül! Nem jó? Nos, az a fő, hogy jó legyen. Most bort, több bort. Nem érzed mily szép az élet! Oh gyönyörű! Gyönyörű!

Délután hat óra tájban már fogat állt a kapu előtt. A fiatalasszony majdnem megharagudott, de mily fenséges volt a kocsiba hátradőlve, félig fekvő helyzetben az állatkertbe kikocsizni.

— Hisz ez olyan, mintha ágyban feküdnenk sutogta Lajos.

Az asszonyka napernyőjével pajkosan az ujjára ütött.

Az ismerősök megálltak a járda szélén és úgy köszöntettek be a kocsiba. A régi jó pajtások úgy integettek kezükkel, mintha azt mondanák:

— Hah, gazember, hisz te sok pénzt kaptál!

És mily kicsinyek az emberek ott a járdán és milyen jól esik a könnyűjárásu fogaton kocsikázni.

Igy kellene ennek mindig lenni! Bálók, látogatások, dineek, szupék, színház. Így ment ez egy egész hónapon keresztül. Mily nagyszerű dolog egy áttáncolt éjszaka után a papa és mama orra előtt kocsiba szállni és haza vinni az asszonykát.

Lajos otthon mindig nagyon megértő volt, legalább elvben az volt. Egy napon felesége zablevest és bur-

gonyát főzött, ezzel akarta őt próbára tenni. Lajos megette.

A következő pénteken, amikor ismét tejbefőtt burgonya volt kilátásban, Lajos két hófajddal a hóna alatt jött haza. Megállt az ajtóban:

— Képzeld, Lujza: ezt még sohasem hallottam.

— Mit nem halottál?

— Nem fogod elhinni, milyen olcsón vásároltam ezt a két hófajdot.

Az asszony inkább rosszkedvű volt, mint kíváncsi.

— Képzeld, hat koronába került a két hófajd.

— Én már négy koronáért is vettem egy pár hófajdot, de igaz, hogy azon a télen sok volt a hó, — felelte az asszony gunyosan.

— Az lehet, de azért elismered, hogy ez is olcsó?

Az asszony a békesség kedvéért ezt is helybenhagyta.

Este az asszony ismét próbára tette az urát. Most kását főzött. De Lajos mentegetődzött, hogy ő így meg úgy szereti a kását, de mert sokat evett a tyukból, most nem igen izlik neki az étel. És még a kását megenné, de a tejet nem bírja, mert hideglelése van. A tejet különben sem szereti, de a kását minden este meg fogja enni, csak hogy semmi kifogása ne legyen az asszonynak.

Azóta nem volt többé kása!

Hat héttel a házasság után az asszony megbetegedett. Hányingere volt és a feje fájt. azt hitték, hogy meghűlt, de a hányás folyton tartott. Hm, talán valami mérges dolgot evett? Talán a rézedény volt uj és attól beteg? Orvost hívtak, az nevetett és kijelentette, hogy az asszonynak semmi baja, csak éppen az történt, aminek történnie kellett.

— Mi az, aminek történnie kellett? Ugyan, az

lehetetlen. Hogy lehet az? Valószínűleg a tapétáktól van az egész, bizonyára arzén van a tapétákban.

És elküldtek egy darab tapétát a patikába, hogy ott megvizsgálják vajjon nincs-e benne arzén?

„Arzénmentes“ írta reá a gyógyszerész.

— Különös, a tapétában sincs mérég? . . .

A fiatalasszony még mindig beteg volt, mire a férj egy orvosi szakkönyvet nézett meg, majd a fülébe sugta az asszonynak:

— Látod most, most aztán meg van. Végy forró lábvizet.

Négy héttel később a bábasszony is kijelentette:

— Minden úgy van, ahogy lennie kell.

— Ahogy lennie kell? Természetes. Csakhogy kissé korán jött a dolog.

De ha már így volt, elképzelték, mily szép is lesz. Gyereünk lesz. Hurráh! Apa és anya leszünk! Mi lesz a fiu neve? Mert az csak kétségtelen, hogy fiu lesz.

Az asszony most komolyan nézett a férfira és némi szemrehányással előhozta neki, hogy mióta egybekeltek még egyetlen fordítást sem vállalt és egyetlen darab korrekturát sem olvasott és a fizetésből nem lehet megélni.

— Igen, tulságosan nagy fényűzésben élünk, de az ember csak egyszer fiatal. Ezentul majd másképp lesz.

Másnap a fiatal férj elment egy öreg barátjához, hogy egy felveendő kölcsönre jóállást kérjen tőle:

— Ja, édes barátom, mikor az ember atyává válik, előre kell gondoskodni a kiadásokról.

— Ugyvan, — felelé a barátja — én azért nem nősülhettem meg, mert az anyagi eszközeim nem voltak meg; ime örömmel látom, hogy neked megvannak s így boldog házasságot köthetél.

Lajos most már restelt jótállást kérni. Hogy is kérhette volna attól az agglegénytől, aki azért nem tudott megnősülni, mert szegény volt.

Haza ment ebédelni. Alighogy benyitott, felesége elmondta neki, hogy két ur kereste.

— Hogy néztek ki, fiatalok voltak; szemüveget viseltek? Akkor két hadnagy lehetett, akik régi jó barátaim.

— Nem igen lehettek hadnagyok, mert már nem voltak fiatalok.

— Akkor már tudom, hogy kik lehettek. Két jó barátom, akikkel együtt jártam az upsalai egyetemre. Valószínűleg P. tanársegéd és O. segédtisztelendő. Bizonyára kíváncsiak, hogy festek, mint férj.

— Nem voltak azok upsalaiak, azok Stockholm-ból jöttek.

Behívták a cselédet, aki elmondta, hogy a látogatók nagyon kopottak voltak és bot volt a kezükben.

— Bot, hm! Nem tudom elképzelni, kik lehettek. De nem baj, majd eljönnek még egyszer. Különben egy kanna kerti számócát vettem, valóban potom áron; majdnem nevetséges, ebben az évszakban egy egész kanna kerti számócát vettem egy ötvenért.

— Lajos, Lajos, hova jutunk így?

— Ne félj! Jól fog menni minden; ma már elvállaltam egy fordítást.

— De adósságaid vannak, Lajos.

— Csekélységek! Várj csak, most egy nagyobb kölcsönre van kilátásom.

— Kölcsönre? Abból megint adósság lesz.

— Adósság lesz belőle, az igaz, de nagyszerű feltételek mellett. Különben ne beszéljünk most üzletről. Nem jó az eper? Mi, nem jó? Erre iszunk egy po-

hárka Sherryt. Lina, szaladj a boltoshoz és hozzá egy üveg Sherryt!

Miközben Lajos végigheveredett a pamlagon, hogy kis délutáni pihenőt tartson, az asszony megkísérelte, hogy okosan beszéljen vele:

— Nézd, kedvesem, ne haragudj...

— Haragudni, istenem, hogy jut ez eszedbe?

— A fűszeres nincs kifizetve, a mészáros zaklat, a bérkocsis nap-nap után kéri a pénzét; szóval nagyon kinos...

— Ez minden? Holnap mindenkit kielégítek. Gyálázatos emberek, ilyen csékélységekért molesztálják az embert. Holnap minden fillért megkapnak, de elvesztik a jó vevőt. Most azonban ne beszéljünk már erről; most menjünk sétálni. Nem kell ma kocsis; villanyoson megyünk ki az állatkertbe, legalább kísétáljuk magunkat egy keveset.

És kimentek az állatkertbe. Amint betértek a vendéglőbe és szeparét béreltek, az étteremben levő urak összesugdostak.

— Nézd csak Lujza, azt hiszik, hogy kaland. Milyen kedélyes, nemde?

Az asszonynak azonban sehogy sem volt inyére a dolog. Aztán a számla!...

— Ha otthon maradtunk volna, mi mindent vehettünk volna ezért a pénzért?

Hónapok multak és az idő közeledett... Bölcsőt kell venni és gyermekruhát. Azonkívül is sok minden kell. Lajos ur egész nap az üzletekben mászkál. De nehéz idők következnek, a gabona ára egyre emelkedik és semmi korrektúra, semmi fordítani való. Az emberek mind materialistákká lettek; nem olvasnak, hanem ennivalót vásárolnak a pénzükért és nem könyvet.

Minő prózai idők. Az ideálok mind kivesznek és a gyöngytyukokat már tizenöt koronájával adják el páronként. A bérkocsitulajdonosok sem akarják már az embert ingyen az állatkertbe kikocsikáztatni, mert — úgy mondják — nekik is van feleségük és gyermekük; sőt még a kereskedő is pénzt kér az árujáért. Micsoda realitás!

Elérkezett az idő és egy éjszaka a bábáért kellett mennie! Betegágyából kellett felkelnie, hogy az előszobában levő hitelezőket fogadja.

Végre karjaiba zárhatta leányát! És megeredt a könnye, mert érezte azt a nagy felelősséget, amely sokkal súlyosabb, semhogy el tudná viselni. Új életre gondolt, de idegei meg vannak rongálva; nem vállalhat munkát, mert folyton üzleteket kell hajszoznia. Közben elszaladt apósához és vitte az örömhirt:

— Apa lettem!

— Jól van! — mondja az após. — Gondoskodtál gyermekedről?

— Nem. Pillanatnyilag segitened kell rajtunk apám.

— Igen, az első segítséget megadom, de azután...! Nekem nincs több vagyonom, mint a gyermekeim jussa.

Az asszonynak pedig most csirke kell és jános-hegyi bor, melynek palackja tizenhat koronába kerül. Valódi bor kell.

A tudósasszonynak is száz koronát kell adni.

— Miért adnánk mi kevesebbet, mint mások? A századosék is ennyit adtak?

A fiatalasszony hamarosan talpraállott, újból leányalakot vett fel, karcsu lett és egy kissé sápadt, de ez jól állt neki.

Az após eljött, hogy Lajossal négyszemközt beszéljen:

— Egyelőre aztán ne legyen több gyerek, mert tönkre fogtok menni.

— Micsoda beszéd ez egy apától! Végre házasok vagyunk és szeretjük egymást!

— Igaz, de kenyeret is kell teremteni a gyermekek számára! Szerelmeskedni, az ágyban összebujni, az végre minden fiatalembernek jól esik, de a felelősség!

— Óh az apósom is materialista lett; mily kegyetlen világ, kiveszett minden idealizmus.

A ház alá volt aknázva. A szerelem élt, mert erős volt, a fiatalok szíve pedig gyenge. A törvényszéki végrehajtó azonban nem volt gyenge és csakhamar eljött foglalni, hogy később majd árverezzenek is.

Az após nagy kocsival érkezett és elvitte az asszonyt, meg a gyermeket. A vőnek megtiltotta, hogy mutakozzék, míg adósságait ki nem fizette és kenyeret nem keres. Leányának nem szólt semmit, de úgy érezte, mintha megejtett leányát hozta volna vissza, mintha ártatlan leányát egy esztendőre valakinek kölcsönbe adta volna, aki azután „megbecstelenítve” adta vissza. Az asszony nem szívesen jött el az urától, de gyermekével az utcán még sem feketett.

Igy aztán Lajos úr egyedül maradt és látnia kellett, mint szedik széjjel a holmiját, ami tulajdonkép nem is volt az övé, mert hlszen nem fizette ki. Huh! A két szemüveges ur elvitte az ágyakat, az ágyneműt, a rézüstöket és a bádogédényeket; asztalterítőket, gyertyatartókat; mindent, mindent elvittek.

Borzalmas volt, amint a két üres szobában körülnézett; oh mily üres, mily kietlen volt minden! Legalább Ő maradt volna meg! De mit csinálna itt az üres szobákban? Mégis jobb, hogy elment, legalább neki nincs semmi baja.

Most érezte csak Lajos a keserű jövőt. Egy reggeli lapnál vállalt korrektori állást. Éjfélkor a szerkesztőségben kellett lennie, ahonnan három óra tájban már elmehetett s így megmaradhatott hivatalában.

Később megengedték neki, hogy egyszer hetenként, szombaton felügyelet mellett meglátogassa feleségét és gyermekét. Azon az éjszakán külön szobában, az apósa hálósobája mellett ágyaztak neki és vasárnap este ismét el kellett hagynia a várost, már csak azért is, mert a lap, amelynél alkalmazva volt, hétfőn is megjelent.

Ahányszor az asszonytól és gyermekétől elbucszott, mindig keserűséget érzett és összefacsarodott a szive. Hát még az asszonyé!

Lajos kiszámította, hogy husz esztendő alatt tudná csak adósságait kifizetni! És azután? Azután sem tudja családját eltartani. Semmi remény. Sőt. Ha apósa elhal, gyermeke és felesége is az utcára kerülnek.

Oh mily borzalmas az élet, mely az embert nem látja el táplálékkal, holott minden más élőlényét a földnek eltartja.

Mily borzasztó, hogy az élet nem ad mindnyájunknak számócát és csirkét. Milyen borzasztó, milyen borzasztó!

Corinna

Helén atyja generális volt, az anyja korán hunyt el és azóta jobbára férfitársaság járt a házhoz. Az öreg úr maga nevelte egyetlen leányát, aki gyakran együtt lovagolt ki apjával és a nagygyakorlatokon is részt vett, de végignézte a tornaünnepélyeket és az ellenőrző szemléket is.

Minthogy apjának volt a társaságban a legelőkelőbb rangja, a legnagyobb tiszteletet élvezte és mert ő volt a generális leánya, az apjáéhoz hasonló tisztelettel övezték.

A generális háza pitvarában állandóan egy ordonánc ült, aki hallatlan zajjal ugrott fel valahányszor a leány hazulról elment, vagy megjött. A bálokon rendszeren őrnagyokkal táncolt a leány, aki a kapitányt már alsóbbrendű embernek tekintette, hadnagyokról pedig szó sem lehetett, mert azok egyszerűen csintalan fiú számban mentek előtte.

Igy szokott hozzá az emberek rangjuk szerint megítélni; polgári személyekről nem is beszélt, azokat egyszerűen meztelen kis halacskáknak tekintette; a szegény emberek meg éppen csöcselék számba mentek nála.

A nők kívül vagy éppen felette álltak ennek a rangmegkülönböztetésnek. A generális, akivel mindenki megkülönböztetett tisztelettel viseltetett, nagy hódolója volt a női nemnek; minden nő előtt tiszteletteljesen felkelt és az ismerős hölgyeknek kezét csókolt s így a nőket ő is a férfiaknál felsőbbrendű embereknek tekintette.

Amikor Helén lovaglósétára indult, a háta mögött lovász nyargalt és ha kedve támadt leszállni a lóról, a lovásznak is le kellett szállnia; a lovász ugyszólván árnyéka volt a nőnek, de, hogy az a lovaglószolga öreg volt-e, vagy fiatal és általában milyen volt az ábrázata, azt nem tudta és ha megkérdezték volna, hogy a legény milyen nemhez tartozik, aligha tudta volna megmondani; egyszerűen nem vette észre és nem is gondolt rá, hogy az árnyéknak is lehet neve. Amikor nyeregbe szállt és kis csizmájával a legény tenyerére lépett, annyira nem gondolta, hogy férfi tenyérre lép, hogy bátran megemelte ruháját.

Ez a veleszületett rangmánia uralta egész életét. A kapitány vagy az őrnagy leányaival nem tudott meghitt barátságba kerülni, egyszerűen azért, mert nem voltak eléggé rangosak. Egy báli estélyen egy hadnagy táncra kérte fel, persze elutasította. Nagy lett az álmélkodása, amikor utólag megtudta, hogy a hadnagy egy herceg volt. Ő, a rangok kórosa, aki minden kitüntetést, rangot és megszólítást ismer, ilyen kellemetlen helyzetbe került. Ez sok.

Helén szép volt, de büszkesége merevvé tette arcvonásait s így imádói némiképp idegenkedtek tőle. Házasságra nem gondolt, mert a fiatalembereknek nem volt meg a kellő kvalifikációjuk, az öregek pedig, akiknek már meg volt a rangjuk, persze nagyon öregek voltak. Kapitányhoz nem mehetett férjhez, mert akkor az asztalnál az őrnagyok feleségei mögé kerül ő, a generális leánya. Ennyire nem hagyja magát lefokozni. Különben sem akart függni senkitől és nem volt kedve ahhoz, hogy valamely férfinak szatondisze legyen. Hozzá volt szokva, hogy parancsoljon és hogy engedelmeskedjenek neki, de ő nem tudott engedelmeskedni, azonkívül pedig,

minthogy állandóan férfiak közt élt, nem volt hajlama a női munkára.

Nemi érzése is későn ébredt fel, ami érthető, ha tudjuk, hogy atyai részről merev és parancsoló katonai családból származott, anyai részről pedig olyan törzsből fakadt, amely a termékenységet mesterségesen elnyomta, hogy a vagyon el ne osztozódjék. Így természetes, hogy alakjából is hiányzott a nőiesség, amely a természetnek öncélú adománya. Helén pedig anynyira büszke volt, hogy nem korrigálta meg a természetet mesterséges eszközökkel.

Kevés számú barátnői hidegnek és nemük iránt közömbösnek tartották. Ő maga undorodott a gondolatától, hogy egy nő odaadja magát egy férfiúnak. A természetet tisztátlannak tartotta és az erényeket ő a tiszta ruhában és egész harisnyában vélte elrejtőzve. A szegénység egyenlő volt nála a piszkossággal és a terheltséggel. A nyarat atyjával együtt falusi birtokukon töltötte. A természetet nem szerette, mert a természet nagy fenségessége közt eltörpült alakja. Az erdő fái félelmet keltettek benne, a tenger hullámai megrázkódtatták és a magasra nőtt fűben csak bukdácsolva tudott lépni. A parasztot egy ravasz és piszkos állatfajnak tekintette és kifogásolta, hogy annyi gyereke van. Nagy ünnepségek alkalmából persze, például amikor a generális névnapját vagy születésnapját ülte, jók voltak a kis falusi gyerekek; ilyenkor a kastély udvarára vonultatták őket, ahol kórusban fújták az üdvözlő dalokat és teli torokból kiáltottak hurrát.

Tavaszi lett és Helén fajnancáján gyakrabban kilovagolt. Egyszer a mezőre érve elfáradt és leszállt lováról, amelyet egy nyirfához kötött, ő maga pedig

egy közeli árokhoz ment, hogy néhány orchideát lépjen. A lég enyhe, meleg volt; a nyirfák és a gyep mámoros illatot szórtak szerteszéjjel. A vízzel telt árokban békák bukfenceztek le a lapulevelekről.

A fához kötött kanca hirtelen nyeríteni kezdett, Helén odanézett és látta, hogy az állat messze előre nyújtja nyakát és kitágult orrlikaival erősen fujja a levegőt.

— Alice! — kiáltott reá — csendben, kicsi leányom!

Majd folytatta a virágszedést, egy csokorravalót akart összeszedni a szerény orchideákból.

A kanca újból nyeríteni kezdett és a mogyoróbokrok mögül az erdő felől is nyerítés hallatszott, amely erősebb és mélyebb volt emennél. Az erdőlegelő mocsaras talaja inogni kezdett és a kövek szikrát hánytak az erős patkóütésektől.

A leány szétnézett. Egy fekete csődör jött robogva. A feje erős volt, a nyaka megfeszült, izmai pedig megdagadtak fényes bőre alatt. Amikor a kanca meglátta, szemei villámot szórtak. A csődör megállt egy pillanatra; kinyújtotta nyakát, mintha ásitana egyet; felsőajkát felemelte és megmutatta fogait. Majd átnyargalt a réten és a sövény felé közeledett.

Helén összefogta ruháját és a kancához futott, hogy megfogja kantárját, de a paripa elszakította azt és hirtelen irammal átugrott a sövényen. Azután megkezdődött az udvarlás.

Helén a sövényen innen csalogatta az állatot, de az már teljesen meg volt vadulva és nem hallotta a hívást. A lovak most hajszozni kezdték egymást és a helyzet kényessé vált. A csődör fehér tajtékot turt, amely mint a füst gomolygott orrlikaiból.

A leány menekülni akart a látvány elől, amely valósággal megdöbbsentette. Még soha sem látta a természet kitöréseit és a vad látványosság hallatlanul felizgatta.

Oda akart menni, hogy paripáját elhozza, de a vad csődörtől megijedt. Helén most elakart rohanni, hogy segítségért kiálthasson, de nem tehetette, mert irtózott attól, hogy tanui is legyenek az eseményeknek. Elfordult és várt.

Egyszerre lódobogás hallatszott: kocsi jött.

Most már nem tudott elmenekülni, ottmaradni pedig szégyelte magát, de már késő volt, mert a kocsi meglassította menetét, majd közvetlen közelében megállt.

— Ez szép! — kiáltott fel az egyik kocsiban ülő hölgy és aranykeretes lorgnnettjét szemére illesztette, hogy a természet színjátékát, amely már javában folyt, jobban megnézhesse.

— De miért álltunk meg? — kiáltott fel a másik hölgy. — Hajtson tovább!

— Talán nem szép látvány? — szólt közbe az idősebb nő.

A kocsis belemosolygott nagy szakállába és megindította a lovakat.

— Ejnye, de prűd vagy; kedves Amáliám — szólalt meg az előbbi hang. — Reám a dolog egy nagy felhőszakadás vagy árroham benyomását teszi.

Helén nem hallgathatta tovább a beszélgetést. Boszankodott, szégyelte magát és kétségbe volt esve.

Most egy parasztleány jött az uton. Helén elébe sietett, hogy a fiu ne legyen tanuja a jelenetnek, de azért is, hogy segítségét kérje. A fiu azonban már nagyon közel volt.

— Azt hiszem ez a molnár feketéje — mondta a leány komoly arccal. — Legjobb lesz várni, mert ezzel

nem lehet tréfálni. Legjobb, ha a kisasszony hazamegy, én majd elhozom a paripát.

Boldogan, hogy megszabadulhatott, sietett most Helén hazafelé. Haza érve megbeiegedett.

A kancát nem akarta többé látni, mert az tisztátalanná vált az ő szemében.

Ennek a jelentéktelen eseménynek nagy befolyása volt Helén további lelki fejlődésére. A természeti erők ily hatalmas kitörései úgy hatottak rá, mintha kivégzést élt volna át. Egészen megzavarta a leányt és növelte féltelmét a természet iránt. Helén szakított eddigi amazon életével; bezárkózott és olvasással töltötte az időt.

A kastélyban nagy könyvtár volt, de szerencsétlenségére nagyapja halála óta nem vettek új könyveket. Az ott levő könyvek egy emberöltő előtt íródtak s így Helén kezébe csupa régi eszmények kerültek. Az első könyv ami a kezébe akadt Staël asszony „Corinna” című műve volt. A könyv egy külön rekeszbe állt, ami mutatta, hogy gyakori használatra volt rendeltetve. A zöld kötésű, arany metszésű könyv lapján több helyen megjegyzések és aláhuzások voltak, amelyek Helén elhunyt anyjától származtak. Így ez az olvasmány egy módja lett az anyjával való szellemi érintkezésnek. Egész lelki történet alakult ki a sok ceruzajegyzetből és Helén a zord élet elégtelenségeit és a természet durvaságait tüzes fantáziájával igyekezett ideálissá varázsolni. Így épült fel körülötte egy új, egy álomvilág, amelyben testnélküli lelkek éltek. Ez a világ persze csak arisztokratikus világ lehetett, amelyben gazdaságilag független volt mindenki, mert csak így lehet igazi lelki világot élni. Ez a gazdagok evangéliuma volt, az az agy-

gyulladás, amit romantikának neveznek, de amely az alsóbb néprétegekig eljutva, siralmasan nevetségessé válik.

Helén eszményképet alkotott magában Corinnáról. Elhitte róla, hogy nagy költőnő, aki messze föltről kapta az ihletet és aki magasan fölülemelkedett a hétköznapi embereken. Helén persze nem tudta, hogy Staël asszony is átélte előbb a Corinna-ideált, amely csak akkor nyert jelentőséget, amikor a valósággal is foglalkozni kezdett.

Helén visszavonultan élt és egyáltalában nem érintkezett a külvilággal. Egész nap az énjét vizsgálta. Az anyai örökség, melyet az posthumus feljegyzéseiben reá hagyott, most kezdett benne gyökeret verni. A leány azonosítani kezdte magát Corinnával és elhunyt anyjával és sok időt vesztegetett azzal a gondolattal, hogy mi is az ő hivatása. Mindenre gondolt, de a valóságra, hogy a természet anyaságra predesztinálta a nőt, egyáltalában nem akart gondolni. Az ő hite szerint az lett volna a hivatása, hogy megmagyarázza az embereknek, mit is gondolhatott ötven évvel ezelőtt Staël asszony Corinnája, csak hogy most már azt képzelte, hogy ezek a saját eszméi.

Egy napon verseket kezdett írni. A dolog sikerült. A sorok egyforma hosszúak voltak és a sorvégek rimeltek. Most már azt hitte, hogy költőnek született és csak a gondolatai hiányzanak, de azokat „Corinná“-ból merítheti.

Egy csomó verse keletkezett így, amelyek végül a világ elé kíváncsoztak, de ezt csak nyomdafestékkel lehet elérni. Egy napon erre is rászánta magát és „Sappho“ című költeményét Corinna álnéven elküldte egy nagyobb képeslapnak. Elfogódva adta póstára a verset

tartalmazó levelet. Az utána következő két hetet félelmes nyugtalanságban töltötte el. Nem evett, nem tudott aludni és a magányt kereste.

Az első vasárnap, amikor a lap megérkezett, lázasan bontotta azt ki és hogy sem a versét, de még a „Szerkesztői üzenetek“-ben sem látott egy sort a maga dolgáról, teljesen le volt sujtva.

A reakövetkező vasárnap, amikor már bizton remélhette, hogy legalább választ kap a beküldött közleményre, felbontatlanul dugta el a lapot és kisietett vele az erdőbe. Ott egy sűrűség mélyén elővette az az ujságot és miután jól körütekintett, hogy nem leskelődik-e valaki a közelben, szétnyitotta a lapot és szemeivel átsurrant a hasábokon. A lapban egyetlen vers volt, de az nem volt az övé. Most hirtelen a „Szerkesztői üzenetek“ rovatát pillantotta meg. Ahogy a petit betűket átfutotta, ujjaival labdává gyömöszölte a papirost és lesujtva hajította el a papirlabdát a legközelebbi bokorba. Azután mereven nézte a bokorban heverő fehér papircsomót. Életében most először tették csúffá. Teljesen kijött a sodrából arra a gondolatra, hogy az az ismeretlen ujságíró olyan udvariatlanul meg merte mondani a véleményét. Így járt ez az elkényeztetett nő, amikor feladta sáncállásait és olyan mezőre lépett, ahol a rangfokozat nem számít, ahol a természetadta tehetség az egyetlen érvényesülési mód. De az ismeretlen a nőt is megsértette, amikor ezeket írta:

„Ha Corinna 1807 helyett 1870-ben élt volna, bizonyos, hogy gyermeket dajkál és ebédet főz. De ön nem Corinna!“

Ime először szólalt meg előtte az ellenség, az ő ellenség: a férfi. Főzni és dajkálni! Ám meglátja!

Helén hazafelé indult. Annyira le volt sujtva, hogy

idegei teljesen elernyedtek. Alig, hogy néhány lépést tett, hirtelen megfordult. Ha valaki a lapot megtalálná! El volna árulva. Vissza ment, felvett a földről egy veszőt, amellyel a bokorból előkotorászta az ujságot, azután egy darab rög alá temette és egy nagy követ hengerített rá. Nem csak a reménysége, de egy nagy bizonyosság is el lett temetve az alá a rög alá. Ő legalább úgy érezte, hogy igazságtalan volt önmagával szemben, amikor a másik nemnek így kiszolgáltatta magát.

Ettől a naptól kezdve új harcba keveredett önmagával. A hiuság és a nyilvánosságtól való félelem küzdöttek benne egymással, anélkül, hogy döntésre került volna a dolog.

— — — — —
 Ősszel meghalt az öreg, aki kártyás volt s így sok adósságot hagyott hátra, ami azonban Helénnek nem okozott gondot. Egy eddig ismeretlen nagynénje eljött és magához vette a leányt.

Atyja elhunytával nagy változások álltak be a leány életében. A katonák már nem tisztelegtek előtte, az ezred tisztjei már csak atyai bizalmassággal biccengtek feléje és már hadnagyokkal is táncolt. Észre kellett vennie, hogy nem a saját értékéért, hanem atyjától kölcsönzött nagy hatalmáért tisztelték annyira. Úgy érezte, mintha lefokozták volna és élénk szimpátia ébredt fel benne az altisztek iránt. Gyűlölettel gondolt immár az előjogokra, amelynek fényében eddig jól esett sütkéreznie, de ezzel együtt felébredt benne a vágy, hogy önmagáért megbecsültesse magát. Ismét rangra vágyott, de olyanért, amely nem szerepel ranglistában, amelyet maga küzd ki magának.

Ki akart tűnni, át akart hatolni az emberek sokaságán és ha más formában is, de újból uralomra vágyott.

Volt egy nagy képessége, amelyben eddig nem tudott az átlagon felül emelkedni: jól zongorázott. Most a harmóniumot kezdte tanulmányozni és a G-moll szonátáról és a Fis-dur-symphoniáról úgy beszélt, mintha ő írta volna azokat. Legujabban zeneművészi allűrjei támadtak. Félével atyja halála után udvarhölgynek hívták meg és ő a tisztséget elfogadta. Ebben a tisztségében ismét kijárt neki a dobpergés és a katonai tisztelgés s így elvesztette az altisztek iránt érzett simpatíáját. Ám az emberi ész akárcsak a szerencse, nem következetes és Helén a tapasztalatok után új meggyőződésre jutott.

Reájött és pedig nagyon hamar, hogy ő voltaképpen csak cseléd. Egy délután együtt ült a hercegasszonnyal a kastély kertjében, urnője horgolással foglalatoskodott. Egyszerre csak megszólalt:

— Ostobák azok a kékharisnyák.

Helén hamuszürkévé vált arccal nézett végig a hercegnőn, majd megkockáztatta a feleletet:

— Nekem erre nézve más a felfogásom.

— Nem érdekel, hogy mi a felfogása — felelte a hercegasszony és a földre ejtette a pamutgombolyagot, amely messzire elgurult.

Helénnek minden csontja reszketett; maga előtt látta egész jövőjét. Lehajolt, hogy a leejtett gombolyagot felvegye, megroppant a dereka, amint lehajolt és lángvörös volt az arca, amikor a gombolyagot a hercegasszonynak átnyújtotta.

A hercegasszony meg sem köszönte a szolgálatot, hanem kihívó ábrázattal kérdezte:

— Haragszik?

— Nem, királyi fenség — hazudott Helén.

— Hallottam, hogy ön is kékharisnya — folytatta a hercegasszony. — Igaz ez?

Helén le volt leplezve és így jobbnak vélte hallgatni.

A gombolyag ismét elgurult, de Helén úgy tett, mintha nem vette volna észre és ajkába harapott, hogy kicsordulni készülő könnyeit elnyomja.

— Vegye fel kérem a gombolyagot! — Szólt a hercegasszony.

Helén kiegyenesedett és szemébe nézett a despotanőnek:

— Azt nem fogom megtenni! — felelte és ott hagyta a hercegasszonyt. Lába alatt nyikorgott a homok és uszályával porfelhőt kavart fel maga körül. Azután felsietett a lépcsőn és eltűnt.

Pályája ezzel letűnt az udvarnál. Most érezte csak, hogy mi az, amikor valakit kegyvesztetten elbocsájtának és érezte, hogy mi az, ha valaki csak egy pillanatra is feladja állását. A társaság nem tudta megérteni, hogy valaki önként is elhagyhatja az udvar ragyogó fényét s így természetes, hogy az volt a vélemény, hogy Helént elkergették. És érezte, hogy megcsufolták, hogy meg van alázva. Mind jobban tapasztalta, hogy rokonai elkerülik, mintha tartának tőle, hogy a kegyvesztés reájuk is ki fog hatni. Láta, hogy barátnői hidegen, kímérten köszöntik.

A középosztály részéről, azonban nagy bizalommal vették körül, de ez a bizalom jobban bántotta, mint a társaságbeliek elhidegülése. Végül jobbnak találta ott lenni az elsőhelyet elfoglalni, mint fenn az utolsót. Egy csomó polgári tisztviselő és egyetemi tanárokból álló társaságába keveredett, akik a kastély iránti babonás tiszteletből hódolattal vették körül.

Fiatal tudósok segítségével felolvasásokat rendezett, főleg hölgyek számára. Régi akadémiai lomot poroltak le és adták be, mint ujjat a közönségnek.

Helén most főlényben érezte magát a tudatlan arisztokráciával szemben és ez az álfőlény biztonságot kölcsönzött fellépésének. A férfiak szépségét és megközelíthetlenségét bámulták és azért hódoltak neki, amit azonban ő nem vett észre s így nyugtanságot sem okozott neki. Csak azt látta be hamar, hogy hajadonsága akadályozza a szabad mozgásban. Irigykedve tekintett fel a férjes nőkre, akik szabadon társaloghattak a férfiakkal és este is szabadon jártakeltek, amerre jól esett nekik, férjük pedig, mint a szolga, meghatározott időben eljött értük és hazakisérte őket. Az asszonynak több is a hatalma és a tekintélye, mint a leánynak. Ám valahányszor a férjhezmenésre gondolt, mindannyiszor agyába villant a kancával való kalandja és ilyenkor teljesen beteg lett.

A második tanév kezdetén Helén életében új fordulat állt be. Egy uppsalai tanár felesége kezdett a társaságukba megfordulni és ez az asszony bájával elhalványította Helén csillagát. Az imádók és hódolók lassanként az új nap felé fordultak, hogy most már azt dicsőítsék. Minthogy a leánynak már nem volt meg a régi társadalmi rangja, az udvarból reászármazott fény pedig, mint a zsebkendőre csöpögtetett parfüm elillant, lesújtva érezte magát. Egyetlen ember maradt csak hű hozzá, az ethika magántanára, aki eddig nem merte neki hódolatát bemutatni. Most elérkezett az ő ideje is. Figyelmességeit a leány szívesen fogadta és szigorú ethikája bizalmat ébresztett iránta. A tanársegéd buzgó udvarlása persze sok mende-mondára adott alkalmat, de ezzel Helén nem sokat törődött.

Egy este a tanársegéd egy vasuti jegy és egy kézzszorítás honoráriumáért szabad előadást tartott egy kiüritett étteremben. Az előadás címe ez volt:

Az ethikai pillanat a törvényes
szerelemben, vagy:

A házasság, mint az abszolút identitás
manifestációja.

— Ön tehát azt hiszi — szólalt meg Helén —
hogy a házasság koexisztens viszony két azonos Én
között.

— Én azt hiszem, amint előadásomban is bátor
voltam kifejezni, hogy a lét csak két kongruens identitás
relációs viszonyának magasabb potenciájában konfluálhat.

— Hogy leszünk? — kérdé a leány és elpirult.

— Az két vitalitás postexisztenciája egy új Énben.

— Hogy? Ön azt hiszi, hogy az Én kontinuitása,
amely két analog lét kohabitációja által szükségszerűen...

— Nem kisasszony, csak azt akartam ezzel mon-
dani, hogy a házasság, hogy profán szavakkal éljek,
csak a lelkek kompatibilitásával tud egy új szellemi Ént
produkálni, amely nem nemileg differenciálódik. Azt
akarom ezzel kifejezni, hogy az új lény, amely ebből a há-
zasságból születik a nő és a férfi konglomerációjává
lesz; egy új lény, amelyben a férfi és a nő egyénisége
megszűnt, egy egység lesz a sokaságban, vagyis, hogy
egy közkeletű szóval fejezzem ki magamat ez egy
homme-femme lesz. A férfi megszűnik férfi lenni és
a nő sem lesz nő.

— Ez hát a lelkek közössége! — kiáltott fel
Helén megkönnyebbülten, hogy a nehéz akadályon
átgázoltak!

— Ez a lelkek harmóniája, amelyről Plátó beszél.
Ez a valódi házasság, amelyről én mindig álmodtam,
de amelyet ilyen formában sohasem fogok megvaló-
sítva látni.

Helén a menyezetre nézett és súgva mondta:

— Miért nem láthatná ön, mint elite-szellem ezt az álmát megvalósítva?

— Mert az a lény, melyhez lelkem vonzódik, nem hisz ebben a szerelemben.

— Az nem bizonyos.

— Ha hinne is ilyesmiben, állandóan kinozná a kétség, hogy a férfi hozzá való vonzódása nem őszinte. Különben, nincs nő, aki engem szeretni tudna. Nincs.

— És ha mégis? — felelt Helén és jólutánczott műszemébe nézett.

— Meg van ön erről győződve?

— Igen. — Felelt a leány. — Mert ön különbözik a többi férfitől. Ön megérti, hogy mi a lelkek szerelme. A lelkeké.

— Ha létezne ilyen asszony, csak nem házasodnék össze vele?

— Miért nem?

— Egy szobában lakjak vele?

— Az nem szükséges. Staël asszony is csak ugyanabban a lakásban lakott, mint a férje.

— Tényleg?

— Milyen érdekes témáról folyik itt a szó, hogy uraságtok annyira elmélyedtek a diskurzusban? — kérde a tanárnő, aki éppen most lépett be az ajtón.

— Laokoonról beszélgettünk — felelé Helén és felkelt a helyéről.

Helén elhatározta magát. Nyolc nap múlva kihirdették az eljegyzést. Őszkor akartak egybekelni és Upsalában akartak letelepedni.

— — — — —
A társaság férfi tagjai fényes bankett keretében bucsuztatták el az ethika magántanárának legényéletét. Hallatlan ivások voltak és a város egyetlen művésze, a

rajztanár egy hatalmas kartonon vázolta az áldozat eddigi nemi életét. Ez volt az ünnepély fénypontja. Az ethika csak olyan tananyag, olyan fejős tehén volt, mint sok egyéb dolog a világon, de az nem befolyásolta senki társadalmi és magánéletét. A magántanár sem tartozott a szentek közé; neki is voltak kalandjai, amelyeket mindenki ismert. Fesztelen mosollyal nézte a szénnel és festékekkel előállított ábrákat, amint azok vidám versek kíséretében leperegtek előtte. De amint jövődő boldogságát egyszerű, de erőteljes vonásokban vázolták, nagy zavarba jött és mint a villám cikkázott át agyán: Ha ezt Helén látná.

A bankettet ősi szokás szerint több pohárka pálinkával tetőzték be, amitől az ethika professzora annyira lerészegedett, hogy aggodalmait nyomban „bizalmasan” feltárta. Pajtásai közt egy nő ember is volt; ahhoz fordult tanácsért és felvilágosításért. Minthogy mind a ketten részek voltak, a szoba közepére, pontosan a nagy csillár alá vonultak bizalmas megbeszélésre. A titkok fejtegetését persze egész csoport hallgatta végig.

„ — Hallod-e, te nő ember vagy — kiáltotta a tanár ur, abban a hiszemben, hogy senki sem hallja szavát. — Én ma rendkívül érzékeny vagyok s így egész röviden, lehetőleg egyszóval kell megmagyaráznod ...

— Megmagyarázom, egy szóval magyarázom meg neked testvér az egészet, — kiáltotta nő barátja, közben átölelte a tanár nyakát, de nem azért, hogy sugdolózza, bizalmasan beszélhessen vele, hanem hogy a következő pillanatban annál jobban ordítsa a titkot. — Minden cselekmény, azaz minden aktus édes barátom, három mozzanatra bomlik fel. Az első momentum

a progresszió, a második a kulmináció, a harmadik pedig a regresszió. Én csak a progresszióról akarok itt szólni, mert a kulminációról nem szokás beszélni. Ime az iniciativa a férfiutól ered; kezdeményezni neked kell. Neked kell tehát az iniciatívát megragadni, érted?

— És ha a másik fél nem méltányolná az iniciatívát?

Barátja mély megvetéssel nézett végig az ujoncon:

— Ostoba!

— Köszönöm — felelé a hálás tanítvány, aki előtt már világosan állt a helyzet.

Másnap égett a teste a sok szesztől, amit az éjszaka magába szedett és ezért, mint ilyenkor szokás, elment a gőzfürdőbe. Harmadnapra megtartották a menyegzőt.

— — — — —
A lakodalmas nép eloszlott; a cselédek rendbehozták a szobát és a két ember egyedül maradt.

Helén aránylag nyugodt volt, de a férfi nem tudott idegein uralkodni. Egész mátkaságuk komoly beszélgetésekben merült ki; soha, mint más mátkapár, nem csókolództak, de még csak meg sem ölelték egymást egyszer sem. Valahányszor a férfi közeledni akart, Helén hideg pillantásával elriasztotta maga mellől. De a férfi szerette a nőt; ahogy egy férfi szeretni tud, testileg és lelkileg egyaránt.

Fel és alá járkáltak a szobában és anyagot kerestek, hogy beszélgethessenek, de a dolog sehogy sem ment. Csendesen nézték egymást. A csillár gyertyái tövig égtek és a stearin hosszú cseppekben lógott le a szoba közepére. Köröskörül étel- és itálpára lebegett; egy kis asztalkán a menyasszonyi csokor feküdt, amely bőven ontotta a szekfü és a heliotrop csodás illatát.

Végül a férfi törte meg a csendet. Széttárta karjait és mesterkélt hangon kiáltotta:

— És most a feleségem vagy!

— Miért mondod ezt? — kérde Helén.

A férfi le volt fegyverezve és megdöbbenve engedte le karjait. Pár pillanat múlva mégis megtalálta a választ és zavart mosollyal felelte:

— Azt akarom ezzel mondani, hogy most férj és feleség vagyunk.

Helén úgy nézett reá, mint a tébolyodottra:

— Beszélj világosabban, hogy érted ezt?

A férfi nem tudott magyarázatot adni. A filozófia és az ethika itt egyaránt felmondták a szolgálatot és ő ime a legszomorubb és legkellemetlenebb valósággal állt szemben.

Talán szégyenlős? gondolta magában; rendben van, akkor másképen kell kezdeni. Végre kötelességeim vannak.

— Ugy látom, félreértettél — szólalt meg hirtelen a nő.

— Óh nem, édes fiam, nem, de, hm, de...

— „Édes fiam“? Micsoda hang ez? Minek tartasz engem? És mik azok a te kötelességeid, amelyekről az imént morfondiroztál? Albert, Albert! — haddarta tovább Helén anélkül, hogy a férfi válaszát bevárta volna — légy nagy, légy emelkedett és tanulj meg a nőben magasabb rendű lényt látni! Igen, csak így lehetsz nagy és boldog!

— Albert le volt győzve. A szégyen lesujtotta és mély haragot érzett barátja iránt, aki ilyen rossz tanácsokat adott neki. Azután térdre rogyott ée kérlelni kezdte a nőt:

— Bocsáss meg, Helén! Te nemesebb, tisztább, emelkedettebb vagy mint én és te vagy hivatva, hogy felemelj, amikor én az anyagiségba süllyedek.

— Kelj fel Albert és légy erős — szólt Helén egy prófétanő hanghordozásával. — Isten veled, jó éjszakát! Mutasd meg a világnak, hogy a szerelem sokkal magasabb rendű dolog, mint általában hiszik, bizonyítsd be, hogy a szerelem nem az állati vágyak kielégítésére szolgáló eszköz.

A férfi felkelt és habozva nézett felesége után, aki hálószeróját maga után bezárta.

Albert a legjobb feltevésekkel és a legtisztább érzésekkel vonult vissza legényesen berendezett szobájába. Csakhamar levetette frakkját és szivarra gyújtott. Amikor le volt vetkőzve, hidegvízbe mártott törülközőkendővel dörzsölte le testét, azután a pamlagra vetette magát. Az volt a szándéka, hogy míg a szivarja tart, átolvassa az esti lapot. El is olvasott egy cikket, amely a védő vámokról szólt és hogy ezzel a reális témával gondolatai a rendes mederbe terelődtek vissza, gondolkozni kezdett helyzetéről. Rájött, hogy ez nem házaselet és ma is csak olyan éppen úgy legényember, mint tegnap volt, de azzal a különbséggel, hogy egy nőt is el kell tartania. Semmi sem változott meg; a szakácsné megfőzi az ebédet, a szobaleány takarít. És Helén mit fog csinálni? Fejlődni fog! Ostoba helyzet! gondolta magában és érezte, hogy önmaga előtt is nevetségessé vált. Talán még is igaza volt a barátjának, villant át agyán a gondolat. Ez a nő is csak olyan együgyű, mint a többi. Közelednem kell hozzá, különben ki fog nevetni és ami még rosszabb, talán megbántva is érzi magát. A nők kiszámíthatatlanok, de mindegy, meg kell a dolgot kísérelni.

Felugrott, magára vette hálóköntösét és átment a szalonba. Reszkető térdekkel lesie, vajjon nem szűrődik-e át legalább egy hang vagy egy lélekzetvétel a nő hálószobájából.

Semmi. Az ajtóhoz lépett és bátoratlanul bekopogtatott.

Semmi válasz. Egész testében reszketett és hideg verejték ült ki a homlokára.

Ujból kopogtatott és kiszáradt torkából fisztulahangon szólt be:

— Én vagyok!

Erre sem jött válasz. Szégyelte magát és lehülve visszavánszorgott szobájába, az ágyba bujt és újból elővette az ujságot.

Alig, hogy néhány percre olvasott, lépéseket hall, amelyek mind elhalóbbak lesznek és végül egészen megszűnnek. Azután lassu énekhangok hallatszótak fel az utcáról, majd egy teljes dupla quartett énekelte:

— Integer vitae scelerisque purus...

Albert mély megindultsággal ismételte magában: „purus“! Ez szép! Az idők szelleme követeli tehát a nőknek a társaságban való megbecsülését és az ifjúságot is áthatotta ez az ethikai áramlat...

— Nec venenatis...

Oly nagynak, oly nemesnek érezte most magát, mint amilyennek Helén látni szeretne volna.

— Fusce phareta!

Felkelt, hogy az ablakot kinyissa és hogy felesége nevében megköszönje a tanulóifjúságnak a figyelmességet.

Amint a függönyzsínörhöz nyult, hogy azt felhuzza, hangos gunyakaj kórusa vágódott neki az ablaktábláknak. Neveinek!

Magánkívül hagyta ott az ablakot és dühében belerugott az íróasztalba. Érezte, hogy nevetségessé vált. Csendes gyűlölséget érzett most az asszony iránt, akinek ezt a jelenetet köszönhette, de szerelme legyűrte a haragot. Azután a gazfickókra vetette magát és megfenyegette őket, hogy a tanári testület elé viszi a dolgot. Örjögött, hogy így csúffá tették.

Hajnalgig járkált fel és alá a szobában, végül fáradtan az ágyára dőlt és keservek közt, hogy élete legjelentősebb napja ily csufosan fejeződött be, elaludt.

Reggelinél találkoztak. Helén, mint rendesen, most is hidegen és előkelően viselkedett. Albert persze bölcsen hallgatott a szerenádról, Helén nagy jövődöbeli tervekről beszélt és különösen a prostitúció megszüntetésének szükségességét fejtegette. Albert előzékenyen megígérte, hogy minden tőle telhetőt megtesz ebben az ügyben.

Azután az előadását ment megtartani. Minthogy a szerenáddal már becsapódott, óvatos, sőt gyanakvó lett és a mit sem sejtő hallgatóságról azt hitte, hogy mindegyik külön arcfintorgatásokkal kíséri az előadást. Még a kollégák szerencsekívánatait is fájdalmas gyanuval fogadta.

Egy élelvidám, magas, kövér kollega a könyvtár-szobához vezető folyosón leselkedett reá. Amikor arra jött, torkon ragadta és reávicсорított:

— Nos?

— Szégyeld magad! — kiáltotta Albert és eltűnt a lépcsőkön.

Hazaérve, lakása tele volt az asszony barátnőivel. Egész nőiruha-erdőközepettefoglalt helyetkarosszékeiben.

— El is felejtettem — szólalt meg a tanárnő — az ön tiszteletére szerenád volt az éjszaka.

Albert elsápadt, de Helén kisegítette:

— Az nem lett volna baj, de a fickók részegek voltak. Megdöböntő az ifjuság iszákossága.

— Mit énekeltek? — folytatta a tanárnő.

— A rendes és megszokott szerenád-dalokat énekeltek — felelte Helén.

Albert csodás tisztelettel nézte Helént.

Fecsegésekkel és kimagyarázásokkal telt az idő. Egész napi munka után jól esett a férfinak asszonyokkal eltereferélgetni, de végül elfáradt és mert az egész társalgásban neki csak passzív szerep jutott, — nem mondhatott soha mást, mint igent, különben letorkolták — meg is unta a dolgot.

Késő este lett. Ismét elérkezett az alvás ideje; a házastársak jóéjt kívántak egymásnak és mindegyik a maga szobájába vonult.

A férfit ismét kétség és nyugtalanság fogta el. Ugy rémlett előtte, mintha Helén szemeiben gyöngéd pillantást vett volna észre és nem volt egészen bizonyos benne, hogy nem kapott-e egy meleg kézszorítást is. Szivarra gyújtott és elővette az ujságot és ahogyan abból a való élet eléje tárult, mindjárt másként látta a saját életét is.

— Örültség — mondta félig hangosan és félredobta a lapot. Megint csak magára öltötte hálóköntösét és benyitott a szalonba. Helén hálójából mozgást halott. Kopogtatott.

— Ön az, Lujza? — kiáltotta ki a nő.

— Nem, csak én vagyok — suttogta félénken Albert.

— Mi az? Mit akarsz? — hangzott ki a hálószobából.

— Beszélni óhajtanék veled — felelte a férfi öntudatlanul.

A lakatban megfordult a kulcs és mikor az ajtó kinyílt, Albert nem hitt a szemeinek.

Helén még fel volt öltözve.

— Mit akarsz? — kérdezte, de hogy megpillantotta a hálóköntöst és azt a különös fényt, amely a férfi szemében ragyogott, kitárt karokkal tuszkolta őt ki az ajtón, amelyet azután az orra előtt becsapott.

Most esés zaja hallatszott, majd síró hangok jöttek ki a szobából.

Ah, ez nem volt természetes, gondolta a szégyentől kétségbeesett és őrjöngő férfi. Azután lefeküdt, de nem tudott elaludni. Tépelődések közt mult el az éjszaka és másnap egyedül kellett reggeliznie.

Csak délben találkoztak. Helén fájdalmas és megálázott arccal fogadta a férfit:

— Miért tetted ezt? — kérdezte.

Albert néhány szóval bocsánatot kért, de később megbánta, hogy nem magyarázta ki jobban magát.

Ilyen volt a házassága élete vagy egy fél esztendeig. Kétségek, őrjöngések és szerelem váltakoztak benne óráról-óra, de segíteni nem tudott magán.

Arca megfakult és szemeiből kiégett a tűz. Gyakran rosszkedvű volt és hideg külseje alatt eltompított harag rejtőzött.

Helén csodálkozva vette észre, hogy a férfi egészen megváltozott. Elmaradt az összejövetelekről és despota hajlamokat vett fel; gyakran el-elmaradt otthonról és a házon kívül keresett szórakozást.

Rövid idő múlva felszólítást kapott, hogy egy megüresedett tanszékre pályázatát benyujtsa. Nem volt kedve hozzá, mert tudta, hogy a többi pályázók nem minden kilátás nélkül adták be kérvényüket. Helén nagy unszolására mégis pályázott és nagy meglepetésére el

s nyerte az állást. Hogy hogyan, azt nem tudta, de annál jobban tudta Helén.

Ugyenez időtájt valamelyik kerületben időközi választást irtak ki. Az újonnan kinevezett professzor, akinek eszéágában sem volt, hogy valaha is a nyilvánosság előtt szerepeljen, egészen meg volt rémülve, amikor megtudta, hogy a kerület őt jelölte és még jobban megrémült, amikor meg is választották. Nem is akarta a nagy megtiszteltetést elfogadni, de Helén szüntelenül reábeszélte; ecsetelte a nagy város szépségeit a kis város szürke életével szemben. Végre mégis elfogadta a képviselőiséget s így Stockholmba költöztek.

Alig, hogy egy fél évig a fővárosban laktak, az új tanár és képviselő megismerkedett az Angliából átlátnált új ideákkal, amelyek az avult társadalmi és erkölcsi felfogásokat meg akarták változtatni. Ugy érezte, hogy közel az idő, amikor „lakásadónéjával“ szakítani fog és teljesen új eszmekörének fog élni.

Ám Helén a feje bubjától a sarkáig nő volt s így hamarosan megérezte, hogy konjunkturaváltozás van a levegőben. Albert szerelme kihülőben volt és immár mindennap késő éjszakáig maradt el otthonról. Érezte, hogy ezáltal nem válik hűtlenné felesége iránt, mert hiszen semmiféle viszony sem volt kettőjük között.

Az új honatya most gyakrabban fordult meg nők társaságában s így felébredt benne a férfiúi becsvágy és a férfiasság érzete, miáltal megalázottságának is tudatára eszmélt.

Helén észrevette az elhidegülést. Együttlétük kezdett kellemetlenné válni és minden pillanatban várni lehetett, hogy házaseletüket valamilyen katasztrófa fogja érni.

A hosszabb parlamenti szünet lejárában volt, néhány nap múlva újból megkezdődnek a tanácskozá-

sok s így Helén mind nyugtalanabb lett, gondolkozása egészen megváltozott; hanghordozása is lágyabb lett és igyekezett mindenben a férje kedvére járni. Nagyobb gondot fordított a szobák rendbentartására is és minden nap pontosan készítette el az ebédet.

Albert mindezt észrevette és bizalmatlankodni kezdett. Figyelte a feleségét és elkészült reá, hogy itt valami történni fog.

Néhány nap múlva Helén nagyon zavartan ült férjével együtt a reggelineél. Folyton az asztalkendőt babrálta, közbe-közbe szárazon, de jelentőségteljesen köhécselt. Végül mégis elhatározta magát és belekezdett mondanivalójába.

— Albert, remélem, hogy a nagy ügynek, amelynek szolgálatában állok, te is segítségére leszel.

— Milyen ügyről van szó? — kérdezte a férfi, aki érezte, hogy főlénybe került, kurtán és szárazon.

— Szeretném, ha az elnyomott nők érdekében közreműködnél.

— Hol vannak azok az elnyomott nők?

— Hogyan, te elhagytad a mi szent ügyünket? Cserben hagysz bennünket?

— Micsoda ügyről beszélsz?

— A nőkérdés!

— Azt nem ismerem!

— Nem ismered? Oh, te nem tudnád, hogy a nép sorából származó nő mennyire el van nyomva?

— Nem látom, hogy rosszabb sora lenne, mint a saját osztályabeli férfiunak.

— És azok a szerencsétlenek, akik kénytelenek magukat áruba bocsájtani... És a nyomorult férfiak...

— Igen, akik oly nyomorultak és megfizetnek érte! Volt valaha férfi e világon, aki egy közös élvezetért pénzt kért volna?

— Nem arról van szó! Itt az a fontos kérdés, vajjon a törvény igazságos-e, amikor az egyiket megbünteti, a másikat pedig mentesíti a büntetés alól.

— Nem találom igazságtalannak. Az egyik a fertőzés forrásává aljasodott le s így az állam kénytelen vele úgy elbánni, mint a veszett ebbel. Ha találsz férfiut, aki ennyire elaljasodik, jól van, állítsd azt is rendőri felügyelet alá. Oh ti tiszta angyalok, akik a férfit tisztátlan állatnak tartjátok! Mit kívánsz tőlem? Mit tegyek értetek?

A férfi észrevette, hogy a nő valami iratot szorongat. Elvette azt tőle és elkezdte olvasni.

— Indítvány! Szóval strohmann legyen és terjesszem elő ezt az indítványt! Ez erkölcsös? És vegyük csak szigorúan a dolgot, ezt te becsületes eljárásnak tartod?

Helén felkelt, könnyekben tört ki, majd a kerevetre vetette magát.

A férfi felkelt és a kerevethoz lépett. Megfogta a nő pulzusát, hogy megállapítsa, nem történt-e komolyabb baja? Helén hirtelenül a kebléhez szorította a férfi kezét.

— Maradj mellettem — zokogott. — Ne hagyd el és engedd, hogy higgyek benned!

Albert most először látta a nő érzéskitöréseit. Szóval ez a finom test, amelyet ő annyiszor megcsodált, végre életre kelt. Tehát ezekben az erekben is forró vér mozog! Vér, amely tisztítja a könnyeket. Megcirógatta az asszony homlokát.

— Milyen jó, mikor így simogatsz. Így kellene ennek mindig lennie!

— Az igaz — felelte a férfi. — De a múltban miért nem volt ez így? Miért nem?

Helén lesütötte szemeit és halkán ismételte:

— Miért nem?

Kéz a kézben maradt és a férfi jólesően érezte a melegséget, amely e bársonyos testből kiáradt. És érzelmei most újból fellobbantak, de most már nem reménytelenül.

Az asszony felült.

— Ne vess meg! — kérlete az urát.

— Mi ez? kérdezte Albert önmagától az uton, amikor a városba ment. Krizisen esik most át ez a nő; most ébred nőiségének tudatára?

Albert egész nap a városban maradt. Este színházba ment. Az „Ahol unatkoznak“ című darabot játszották. És nem haragudott, hogy a színészek a plátói szerelmet, amely a lelkeket összeköti, leleplezték és guntárgyává tették. Ugy érezte, mint amikor a józan ész elől letépi a hazugság finomra szőtt fátyolát. Majdnem könyekre fakadt a saját ostobasága és önámítása felett.

Elgondolkozott és nagyon szégyelte, hogy engedte magát így az orránál fogva vezetni.

Amint hazaérkezett, látta, hogy Helén szobájából világosság szűrődik ki. Lábujjhegyen lépve ment el az ajtó mellett. Belülről köhögés hallatszott.

Szobájába tért és lefeküdt, azután, szokása szerint szivarra gyújtott és elmélyedt az ujságolvasásban. A védkötelezettségről olvasott éppen egy nagyon beható cikket, amikor Helén szobája felől lépések zaja, majd nagy kiabálás hallatszott. Albert felugrott. Azt hitte tűz van a házban.

A szalonba érve, ott találta hálóruhába Helént. Amint férjét megpillantotta, felsikoltott és visszavonult szobájába, ahonnan csak a fejét dugta ki.

— Te vagy az, Albert? Bocsáss meg, nem tudtam, hogy még ébren vagy; azt hittem, hogy tolvajok járnak a lakásban.

Ezzel bezárult az ajtó.

Mit jelentsen ez? Szereti őt az asszony?

Visszatért szobájába és a tükör elé állt, hogy megállapítsa, vajjon szeretheti-e őt egy asszony. Csunya ember volt, de a szerelem a lelkekben lakozik és sok csunya férfit szeretett már szép nő. Igen, de ilyen esetben a férfi legtöbbszörre gazdag vagy hatalmas volt.

Lehetséges lenne, hogy Helén belátta volna a helyzet lehetetlen voltát? Vagy észre vette, hogy a férfi el akarja őt hagyni? Ujból meg akarta magának hódítani az urát?

Másnap a reggelinél Helén módfelett szelid volt. Albert észre vette, hogy az asszony csipkével övezett új reggeli ruhát öltött magára, ami szépségét még jobban kidomborította.

Amint a férfi a cukor után nyult, a kezük véletlenül egymáshoz ért.

— Bocsáss meg, édes uram — mondá a nő olyan arccal, amelyhez Albert nem volt hozzászokva és amely egy fiatal leány benyomását tette reá.

Közömbös dolgokról beszélgettek.

Az nap délelőtt nyitották meg az országgyűlést. Helén engedékeny modora napról-napra nőtt.

Az indítványok határideje végéhez közeledett.

Albert egy este a klubból hazatérve, szivarral a szájában lefeküdt, hogy az esti lapot átlapozva. Alighogy a takarót magára huzta, Helén ajtaja kinyílt. Az asszony egy pillanatig habozott, végre bekopogtatott a férfi ajtaján.

— Ki az? — kiáltotta Albert.

— Én vagyok! Öltözz fel és jőjj ki, fontos beszédem van veled.

Felöltözködött és átment a szalonba. Helén gyertyát gyújtott és csipkés reggeli köntösében, a pam-lagon ülve, várta a férjét.

— Bocsáss meg, — kezdte az asszony, — de nem tudtam elaludni. A fejem zúg, ülj le mellém és beszélgessünk.

— Ideges vagy fiam, — mondta Albert és megfogta az asszony kezét. Ígyál egy pohár bort.

A férfi átment az ebédlőbe, ahonnan egy üveg bort és két poharat hozott.

— Egészségedre szerelmem! — mondta a férfi. Helén ivott és arca lángba borult.

— Mi bajod? — kérdezte és karjával a testéhez ért.

— Nem találod meg a harmoniát?

— Ugy van, nem vagyok boldog — felelt az asszony.

Albert észre vette ugyan, hogy a szavak szárazak és keresettek, de szenvedélye már fel volt korbácsolva és így nem törődött vele.

— Tudod-e, hogy miért vagyok boldogtalan? — kérdezte a férfi.

— Nem tudom. Csak annyit tudok, hogy szeretlek.

Albert átkarolta a nőt és összecsókolta az arcát.

— A feleségem vagy, vagy nem vagy az? — sugta a férj.

— Igen, a feleségem vagyok — pihegte Helén és teste összeesett, mintha minden idegszála felmondta volna a szolgálatot.

— Egészen az vagy? — sugta Albert, mialatt csókjaival elborította a nőt.

— Egészen — felelte az asszony, már félig öntudatlanul.

Másnap Albert jókedvvel kelt fel. A tegnapi eseményei még élénken éltek benne. Némi gondolkodás után megállapította a tényállást. Rájött, hogy az asszony eladta magát.

Éjfélután három órakor vak mámorában, fél őrzön-gésében megigérte az asszonynak, hogy a parlament mai ülésén előterjeszti az indítványt.

És az ár, amit kapott; hidegen, nyugodtan, minden hév nélkül adta magát oda az asszony neki.

Ki volt az első nő, akinek eszébe jutott, hogy kegyeit áruba bocsássa? És ki volt az a nő, aki rájött, hogy a férfinak kell ez a portéka? Az a nő alapította meg a prostitúciót és a házasságot.

Albert mélyen átérezte mindkettőjük megalázottságát. Helén triumfálni akart barátnői felett azzal, hogy ő az első asszony, aki a törvényhozás elé hozta a nőkérdést. Hogy ezt a győzelmet elérhesse, azért adta el magát.

De a férfi le akarta őt leplezni. Meg akarta neki mutatni, hogy kicsoda ő voltaképen. Meg akarta neki mondani, hogy a prostitúciót hiába akarnák eltörölni mindaddig, amíg a nő azt magára nézve előnyösnek tartja.

Ezzel az elhatározással ment át az ebédlőbe, ahol egy pillanatig várnia kellett mialatt átgondolta szavainak várható hatását.

Az asszony végre megjelent. Nyugodtan, mosolyogva és győzedelmesen jelent meg előtte és szebb volt, mint valaha. Szemeiben valami sötét tűz égett. A férfit, aki várta, hogy az asszony álszemérmesen le fogja sütni szemeit, teljesen lesújtotta csalódása. Itt az

asszony játszott a győzedelmes csábitónőt és a férfi volt a gyenge elcsábitott.

Albert hiába erőlködött, az előre kigondolt szavak sehogysem jöttek ajkaira. Felkelt és alázatosan kezelt csókolt az asszonynak, aki ma is csak úgy társalgott, mint tegnap és mint azelőtt; mintha misem történt volna.

Amikor a képviselőházba az indítványt benyújtotta, valósággal örvengött magában, de jövődő üdvössége megnyugtatta őt.

Amint aztán este ismét bekopogtatott Helénhez, az ajtó be volt zárva.

És három hétig zárva is maradt. A férfi, mint a kutya alázkodott meg a nő előtt; leste a pillantásait és minden kívánságát teljesítette. Hiába!

Albert megbotránkozott és most már leplezetlenül megmondta az asszonynak mindazt, amit róla gondolt. Az asszony élesen visszavágott, de amikor látta, hogy tulságba ment, megadta magát.

Albert tovább hordozta láncait, néha ugyan megpróbálta azokat szétszakítani, de az asszony erősen tartotta a gyepelőt.

Helén most már megtanulta, hogy meddig mehet és amikor látta, hogy a férfi tulságosan ellenkezik, engedékeny lett.

Albertben fanatikusan támadt fel a vágy, hogy az asszonyt anyává tegye. Az volt a meggyőződése, hogy Helén csak így lesz valódi asszony.

De nem lett anyja.

Önzése és nagyravágyása elemésztette benne az élet forrását.

Néhány nap múlva Helén rövid időre rokonaihoz utazott.

Albert most üresnek, kihaltnak találta a házat. Most látta csak, hogy mennyire vágyódik Helén után; most tudta csak meg, hogy mennyire szereti ezt az asszonyt.

Egyedül ült az ebédnél és nem evett semmit, hanem folyton az üres széket nézte.

Este vacsora után meggyújtotta a csillárt és a pamlag sarkába ült, ahol Helén ülni szokott. Kezébe vette az ott heverő kézimunkát — egy gyermek-kabátát, amelyet Helén valamelyik gyermekgondozó számára készített. A félig kész kézimunkába még benne volt a tű, azt kihuzta és az ujjába szúrta. Jól esett neki ez a kis fájdalom.

Utána gyertyát gyújtott és Helén hálószobájába ment. Kezét a gyertya lángja elé tartotta, mint a betörők szokták, hogy munkájukban meg ne zavarhassák őket. Ez a szoba nem hasonlított női hálószobához. Egy keskeny ágy, egy könyvvállvány, éjjeli szekrény és egy pamlag, toaletteasztal helyett pedig csak egy egyszerű fali tükör volt a szobában. Az ajtón az asszony ruhája lógott. Odament, belétemette forró fejét, azután az ágyhoz ment; azt képzelte, hogy Helén szellem formájában meg fog jelenni előtte, de nem jött.

Végül kissé kijózanodott és az íróasztalon kutatni kezdett. Valami rejtélynek szeretett volna a nyitjára jönni. Semmit sem talált. Az íróasztal fiókjait akarta most kinyitni, de azok bevoltak zárva. Keze azután valahogy a hálószekrény fiókjának egyik fogantyújára siklott. Kinyitotta, de csakhamar vissza akarta csapni; egy brosurát pillantott meg a fiókban, amelynek fedele beszédesen sejtetni engedte a körülötte történő dolgokat. „Fakultatív sterilitás“ volt a brosurá cime. Ez az hát, amivel ezek a nők a nyomort enyhíteni akarják!

Ez lett tett tehát az ideáлизмus végső konzekvenciája. Teljesen degeneráltak vagy erköcsileg rothadtak ezek az emberek. Ugylátszik mind a két eset áll: Törvénytelen gyermeket nem akarnak a világra hozni, mert azt erköcsstelennek tartják, de a törvényes gyermektől is irtóznak, mert a gyermekszülés szerintük alacsonyrendű dolog.

Albert más véleményen volt; ő gyermekeket akart. Egyrészt, mert a gyermekneveléshez szükséges anyagiakkal rendelkezett, másrészt pedig, mert lényének folytatását akarta látni. Ez az egészséges önzésnek az altruizmus felé vezető természetes útja. Helén azonban más uton haladt; ő idegen gyermekeknek varrt ruhát. Ez inkább volt inyére, mert félt az anyaság terheitől és mert olcsóbb és könnyebb volt a szalon pamlagán ruhácskákat készíteni, mint a gyermeknevelés fáradtságos és gonddal járó munkáját elviselni. Szégyenné vált hát asszonyoknak és anyának lenni?

Ezek az emberek magasabb szempontokat tartottak szem előtt és mindig az égnek dolgoztak, amint ők magukat kifejezték, de a valóságban csak hiuságuknak, önzésüknek és a világnak éltek.

És ő még sajnálta, bánta, hogy egyszer haragra gerjedt a „terméketlen“ asszony ellen. „Jóraivaló“ emberek a szemére vetették, hogy nem viseltetik kellő tisztelettel a terméketlen asszony iránt, holott az ilyen asszony szent, mert szerencsétlen, hogy nem lehet anya.

És ez az asszony mondja még, hogy a haladásért és az emberek megmentésére dolgozik.

Éppen az ellenkezőjét teszi. Legutóbb már talán a vallásszabadság korlátozására szerkeszt majd indítványt és kívánni fogja, hogy a leányokat is oly tévesen neveljék, mint ahogy a fiukat nevelik.

Gyűlölte ennek az asszonynak a lelkét, mert gyűlölte a gondolkozását. És mégis szerette! Miért?

Valószínűleg, mert egy új élet csiráját hordozta magában. Különben miért is szeretné?

És az asszony miért szerette őt? A rangjáért, az állásáért, a hatalmáért!

Pedig ezzel a régi vágásu emberrel nem lehetett a társadalom új problémáit előbbre vinni!

Ezek a gondolatok foglalkoztatták Albertet, aki elhatározta, hogy mind azt, amit most elgondolt, megmondja majd az asszonynak. Azután belátta, hogy ebből semmi sem lesz. Tudta, hogy ha újból szemtől-szembe áll majd a nővel, a porban fog csuszni előtte és koldulni fog a kegyeiért; tudta, hogy a rabszolgája lesz és újból eladja neki a lelkét, miként az a testét adja el ő neki. Tudta, hogy így fog cselekedni, mert szerette az asszonyt.

Akik nem tanulnak . . .

A cinöntő céh legidősebb mestertagja megszólalt:

— Pavel mester, adja elő mondanivalóját!

Pavel mester felállt és miután jól körülnézett, elkezdett beszélni:

— Mesterek és segédek! Jogomhoz hiven és a méltányosság érzetétől sarkalva, elhatároztam, hogy indítványt terjesztek a céh elé. Tudom, hogy indítványom az idén, de talán még a jövő esztendőben sem fog elfogadtatásra találni és így csak azért terjesztem azt most elő, hogy időtök legyen a dologról gondolkozni. Minden nagy ügynek sorsa, hogy egy darabig pihenjen; addig, míg az emberek hozzászoknak a gondolathoz. A nagytekintetű stockholmi cinöntőhivatal immár két évszázad óta fejt ki hasznos munkát és a céh szabályzatai és ármegeállapításai immár két évszázad óta vannak érvényben, anélkül, hogy azokon bár a legkisebb változások is történtek volna. Ma azonban a céhen kívül álló okok más felfogást diktálnak nekünk, mert amikor annakidején a király és a városi tanács szabályzatainkat jóváhagyta, a svéd fővárosnak csak nyolcszáz főnyi polgársága volt, most négyszer annyi a város népessége. A céh szabályzata kétszáz évvel ezelőtt négy mesternek adott engedélyt és azóta sem engedte meg, hogy ennél több cinöntő-mester működjék Stockholmban. A céh akkori nagytekintetű vezetősége csak azért hozta meg ezt a határozatot, hogy így az ipar jóhírnevét megóvja és hogy kontárok ne üzhessék a

mi nemes mesterségünket. Ám a viszonyok megváltoztak és ami akkor védelem volt, az ma akadály.

A szobában tompa moraj hallatszott, mire a mesterek legöregebbike a csengő után nyult.

— Megmásíthatatlan véleményem — folytatta Pavel mester — hogy ennek megfelelően ma négyszer annyi mesternek kellene az iparüzésre engedélyt adni. Ime százával vannak iparunkban a derék és tehetséges legények, akik hiába várják, hogy mesterek lehessenek; százai a legényeknek vannak rabszolgasorsban és fillérekeként kénytelenek dolgozni, míg a nagy haszon négy mester zsebébe vándorol. Indítványom röviden az, hogy a céh változtassa meg szabályzatait oly irányban, hogy a jövőben tizenhat mester kapjon az iparüzésre engedélyt. Beszéltem!

A segédek tetszésüket nyilvánították, mire az elnöklő mester az asztalra ütött.

— Legények, fogjátok be a szátokat! Itt nektek nincs szavatok! — kiáltott rájuk, majd így folytatta!

— Nagytekintetű cinöntő céh! Nyugtalan és elégtelen korszakot élünk. Elvetemült emberek, akik ősapáink jótéteményeit nem tudják megbecsülni, megtámadják a védelmünkre alkotott, jól kipróbált intézményeket...

Itt a szónok egyszerre érihetetlenné vált, mert a szoba homályosabb részéből ahová a faggyugyertya világa nem érhetett el, nagy recsegés hallatszott. Abban a sarokban egy csodálatos figura ült, amely szikrázó szemekkel leste a szónokok fejtegetéseit. A különös alaknak nagy feje volt, amely közvetlenül a vállain nyugodott; a mellkasából két hosszú kéz állt ki, amelyek két evező benyomását keltették; a gyomor helyén nagy ür volt, a hátából pedig egy szögletes kis csomó állt ki.

A furcsa embernek első pillantásra ártatlan, figyelő arca volt, de hajól megnézték, ravaszság nézett ki a képéből.

Mindenki hátra nézett, mire a legényke, hogy a figyelmet magáról elterelje, két hosszú kezét füleihez illesztette és úgy tett, mintha a szónok szavait habzsolná. Az öreg mester folytatta beszédét, de többen, akik hátra figyeltek észrevették, hogy a kis pupos aránytalanul hosszú lábait annyira kinyújtotta, hogy egy tőle elég távol álló inogó padot ért el velük; ezzel okozta a szónokot zavaró recsegést.

— Csend legyen! — kiáltották a legények a kis pupos felé.

— Mit akartok; csendben ülök! — felelte az ártatlan arccal.

— Micsoda ördög az, amelyik nem tud ilyenkor csendben ülni?

Az utóbbi kérdésre nem érkezett felelet és a szónok folytatta mondanivalóját:

— A természetben minden védelemre szorul. A gyermeket pólyázással védik, hogy meg ne görbüljön, az asszonyt a férfi védi csak éppen a mi iparunkat nem védenők meg? A lét fenntartásához az evés után közvetlenül az ivás a legfontosabb dolog. Már Ádám is értett a viziváshoz, Noé már egy lépéssel tovább jutott; ő már bort ivott. Öregek és fiatalok, gazdagok és szegények, mind, mind iszunk. És most kérdem, nem kell-e megóvnunk azt az ipart, amely az iváshoz szükséges edényeket állítja elő? Meg tehetnők ugyan, hogy hasra fekvé innánk, de azt csak az oktalan állat teszi. Világos ime, hogy mi, akik az iváshoz való edényeket készítjük, vagyunk az emberek legnagyobb jóltevői, mert mi emeljük fel az embert, hogy állattá ne aljasodjék, a mi céhünk talán a leghatalmasabb az egész

országban és most akadnak, akik ezt tönkre akarják tenni; akik őseink okos előrelátását egy tollvonással meg akarják semmisíteni. Erre a szemtelen támadásra nem tudok mit felelni.

A mozgó pad recsegése adta meg az elnöknek a feleletet és a segédek, mint a rothadt kórón ülő varjak, bólogattak a fejükkel.

— Micsoda pokoli garázdálkodás megy ott hátul végbe? Kergessétek ki az utolsó padban ülő legényeket! — kiáltotta az öreg mester.

— Nem mi voltunk! — felelték erre a segédek. — A pad volt.

A kis pupos ártatlan kezeivel a haját simogatta és mint a többi ő is erősen pisszegett.

Pavel mester felhasználta az alkalmat és újból szólásra emelkedett. Ez könnyen ment, mert az céhmester ekkor már minden frázisát kiadta. Pavel mester először az ősökre való hivatkozást utasította vissza, mert — mint mondá — a cinöntő céhnek nincsen oka szerénytelennek lenni, hiszen tudvalevő, hogy Ádám a markából ivott, Noé agyagedényt használt erre a célra, Megváltónk pedig szivacsból ivott s így nem áll, hogy ez a mesterség az emberiség legnagyobb jótevője. A cinedény tehát későbbi találmány, amely az agyagkorsó után találatott csak fel. Nem osztja az előtte felszólalónak hasonlatait sem. Micsoda védelemben részesíti a férfi az asszonyt? — folytatta a szónok. Védelemnek nevezhető, hogy az asszony padlót sikálhat, hogy a férfi vele huzatja le csizmáját, téli hidegben moshat és nyári forróságban a forró kátyhánál főzhet, megvetheti a férfi ágyát és elkészítheti az eledelét. Szóval a legalacsonyabb rendű munkákat, amiket mindenkinek egyedül kellene elvégeznie, reáosszák, azonkívül a gyermeket hordozza, táplálja és ápolja

A céhmester félbeszakította Pavelt és felszólította, hogy ne személyeskedjék.

A céh tudta, hogy az elnök rosszindulattal viselkedik a felesége iránt és ezért csendes nevetésben törtek ki.

A céhmester most élénk színekben ecsetelte az ipar és kereskedelem és különösen a cinipar fejlődését, majd arra kérte a céh nagyrabecstült tagjait, hogy a zavartcsinálókra ne hallgasson és az indítványt egyhangulag vessék el.

Krrr! — hangzott a szoba hátsó sarkából és az ingó pad a rajta ülő hat legénnyel együtt a földre zuhant. A kis pupos felugrott és megbotránkozását fejezte ki a rendetlenkedőkkel szemben. A legények hangos hahotába törtek ki, ami átragadt a mesterekre és még a komoly elnök is részt vett az általános vigyorgásban. Most megszólalt a csengő, amely az összejövetel végét jelentette. Azután félretolták a padokat, az asztalokat összevonták és megkezdődött a sörözés. Serlegekben és kancsóknak habzott a sör.

A céhmester karonfogta ellenfelét:

— Remélem — szólt — nem haragszol kedves Pavel testvér, hogy így összezuztaltak?

— Szó sincs róla, vitatkozás közben gorombászkodni kell, de azért túloztál egy keveset.

— Tudhatod, hogy a céhmesternek bölcsnek és meggondoltnak kell lennie, különben nincsen tekintélye.

— Csodálatos, hogy az embert, ha nem hazudik, semmire sem becsülik — felelte Pavel mester.

— Ne olyan tüzesen, ne olyan tüzesen, kedves barátom! Amikor az ember a szószékre lép és csupa kíváncsi szemeket lát maga körül, nem olyan könnyű a dolog. Az ember egyáltalában nem gondol arra, amire gondolnia kellene és valamit mégis csak mondani kell,

ilyenkor elfogynak a gondolatok, de még vannak szavak, amiket kibök az ember. Magunk közt megvallhatom, hogy lényegében igazad volt, de a legények előtt nem lehet ilyeneket mondani. Ezek mind azon spekulálnak, hogy lehetne könnyűszerrel mesternek lenni és csak arra várnak, hogy mi engedékenyek legyünk.

— Én is csak magunk közt mondom, hogy mi is csak legények voltunk valamikor s így meg kell a legények törekvéseit értenünk.

— Ez nagyon szépen hangzik...

— Ugy van és miért nem szabadna ezt nyíltan kimondani?

— Te jellemes ember vagy, mester — mondta a céhmester és meghivta őt egy kancsó sörre.

Most már erősen folyt a kancsózás az emberek össze-vissza beszélgettek, a gyertyák pislogtak és a levegő türehtetlenné vált a szobában. Azután ételeket hordtak az asztalra, a mesterek kínálgatták a legényeket és a sonkák és sózott halak egymás után tűntek el a tálakból. Utána az ivók minden lehetséges és lehetetlen dolgokra és emberek egészségére üritgették poharaikat. Az öregek hazamentek, de a legényeknek még ott kellett maradniok, hogy az asztalt rendbehozzák és hogy elmossák az edényeket.

Amikor a mesterek elvonultak, nagy örömkialtásokban törtek ki a legények és a sörmaradékokat mind egy nagy, az asztal közepén álló csészébe öntötték.

— Halljuk Bosset! Halljuk, halljuk! — hangzott, hogy a falak is megrezdültek.

— Bosse, röviden Boo — ez volt a púpos neve — felállt és a céhmester székébe ült. A magas karszékből csak a rémesen felhevült arca mosolygott ki; nagy, kócos haja izzadó homlokához ragadt, hosszú fogai

fénylettek, apró szemeiből pedig ravasz mosoly kandikált ki.

— Csendben, kamaszok! — kezdte beszédét és mankóját az edényhez ütögette, azután ugyanazzal a szerszámmal a legnagyobb kancsót tölta magához.

— Minden emberi szükséglet közül, beleszámítva azokat is, amelyekről ilyen előkelő társaságban szólnom nem illik, kétségkívül a szónoklás a legfontosabb, mert ez a legalkalmasabb módja annak, hogy a bennünk szoruló érzéseket napvilágra hozzuk. Egyszer legalább, mindenki szónokolt. Éva anyánk is szónoklat kíséretében nyújtotta át Ádámnak az almát. Ábrahám elég sokat beszélt Sárának, amíg az neki gyerekeket szült. Így van ez elrendelve az embernél és ez ellen nem tehetünk semmit. Mindnyájan szavaltunk: nagyok és kicsinyek, szegények és gazdagok egyaránt.

— A süketek és némák is — kotyogott közbe az egyik legény, aki Boon is túl akart tenni.

Boo gunyosan mosolygott:

— A vakok látnak, a süketek hallanak és a némák beszélnek, áll az Írásban és nekünk azt el kell hinnünk — volt erre a felelet, amellyel az ellenfél el volt némitva. Boo azután így folytatta:

— Legszívesebben magamat hallom szónokolni és bizonyára mások is így vannak vele. Te mit gondolsz Pista? — mondta a szónok és mankóját abban a pillanatban az ásitó Pista szájába tolta. Ez az egész társaságnak tetszett és hangosan röhögni kezdtek.

— Most idehallgassatok, kamaszok! Tudjátok, hogy a polgármester és a többi nagyságos urak nem engedik meg a legényeknek, hogy a maguk ügyében összejöveteleket tartsanak, de inni és kártyázni találkozhattunk egymással.

— Rakjátok az asztalra a patáitokat, piszkos kezeitekkel fogjátok meg a kártyalapokat és táncoltassátok azokat az asztalon. Szóval tegyetek úgy, mint hogy ha kártyáznátok és akkor valami okosat fogok nektek mondani. De kártyázzatok, mert biztos, hogy valamelyik mester még visszajön, mert már egyáltalában nem biznak bennünk.

A legények úgy tettek, mintha kártyáznának, közben Bosse a következőket mondotta:

— Az Ótestamentum aggjainak volt egy jószókásuk. Valahányszor vihar tombolt egy embert küldtek ki a tengerre. Ezt a módot nem azért ajánlom, mert régi, hanem mert jó, mert bevált. A legények összességét vihar veri és így valakinek ki kell mennie a tengerre. Ti engem választottatok és ezt jól tettétek, mert nekem nincsen apám, aki picsogna utánam, nincs tekintélyem, amit félthetnék, mert részegeskedés miatt már kétszer is be voltam csukva; nincs egy nő, aki utánam futna és gyermekeim sincsenek, mert a törvény nem engedi meg, hogy a magam fajta krokodilusokat tovább plántálják. És ezt jól is teszi az állam, mert különben az erdő összes fáit mankóknak kellene kivágni. Egyébként elárulhatom nektek, hogy az olyan emberek mint én, akik a tüdejüket a hátukon, a szívüket pedig a belükbe hordják, nem lehetnek valami nagyon hosszú éietűek. Ezért a kamaszért tehát nem kár s így ez a kamasz lesz az áldozat! Egyet azonban megkivánok tőletek és ez az, hogy velem tartsatok; hogy megmutassátok, hogy hisztek bennem; hiszitek, hogy a javatokat akarom. Mert azt akarom én, akinek nem sok veszíteni valója van. Holnap készítem el a remekemet; azt végre nem tilthatja meg nekem senki. Hogy utána mi lesz, azt majd meg fogjátok látni; azt még magam

sem tudom, mert az a szerencsétől függ. És most esküdjetek meg az én hosszú karomra, hogy nem fogtok cserbenhagyni és hogy nem bujtok el, amikor majd az ostor paltogni fog. Esküdjetek!

— Minden szentre! — morogták a legények és ujjukkal a mankóhoz értek.

— Ámen — mondta Boo — Hajtsátok fel az italotokat, mert már hallom az egyik mestert, amint a lépcsőkön felbiceg. Mutassuk meg neki, hogy mi csak tiszteletreméltó handabandázással töltjük el az időt.

Néhány perc múlva csakugyan kinyílt az ajtó, amelyen az egyik mester lopódzott be, azaz csak hitte, hogy belopódzik, mert a sok sörtől valósággal betámolygott és csizmáinak kopogása már kívülről is hallatszott. A legények nagy ujjongással fogadták a belépő mestert, akit Boo rögtönzött beszéddel üdvözölt. Végül néhány kártyaparthiera hívták meg a mestert, amelyet az végig is játszott a legényekkel. Mire Boora került a sor, hogy osszon, addigra az észrevétlenül eltűnt. Tudta, hogy holnap nagy feladat vár reá...

Másnap a céhmester udvarának hátsó részében, egy régi konyhában, Boo magára zárta az ajtót, hogy a mesterré avatáshoz szükséges remekművet elkészítse. A remek elkészítésében senki sem akadályozhatta, de az még nem jelentette, hogy mester lesz belőle. Tudvalevő, hogy a céh szabályai értelmében a városban csak négy mester működhetett és mert, noha többen kívánták, azon az éjszakán egyetlen mester sem költözött el a másvilágra, Boo hiába való munkát végzett. A rendes próba, amelyet a mesterré avatandóknak el kellett készíteniök, egy flaskó, egy tál és egy korsóból álló garnitúra öntése volt, de mert tudták, hogy az előbbi két tárgyat Boo utolérhetetlen ügyességgel csinálja, azokat elengedték neki s így csak az utóbbit csinálta.

Munkához látott. Olvasztó tégelyét az egyenletes meleget adó tűz fölé tartotta, a formát pedig vizes rongyokkal vette körül, azután egyforma mennyiségű cint és ólmot mért le, amit a tégelybe helyezett. Pár perc alatt a massa összefolyt és egy vízszintes lapot alkotott. Azután a forma megtelt a folyó ércel és néhány pillanat múlva a kancsó meg volt öntve. A megöntött tárgy széleit a gyalupadon lecsiszolta, végül habkővel ezüst fényesre simította azt. A kész kancsónak erős volt a csengése.

Két óra múlva kellett csak a kancsót bemutatnia s így a fáradt emberke egy zsámolyra ült és mialatt kipihente magát, szemügyre vette az elkészített tárgyat. Tudta, hogy ezzel a remekkel a régi mesterségnek új irányt szabott. Ősidőktől fogva magas és a nyílásnál szűkre szabott kancsókát készítettek, aminek az volt a hátránya, hogy az edényt nem lehetett alaposan kitisztítani, ami érthető is, mert a szűk nyílásba nem lehetett belenyulni. Az egyetlen ujtás, amit az idők folyamán ezen a téren eszközöltek az volt, hogy a kancsó készítéséhez nem engedtek ólmot használni, aminek azonban csak hátránya volt, mert a tiszta rézből öntött kancsók nagyon drágák voltak.

Boo a maga eljárásával egyszerre megoldotta a kérdést. Azzal, hogy a kancsó nyílását bővebbre csinálta, elérte, hogy pusztá kézzel is bele lehetett nyulni, azzal pedig, hogy a rezet ólommal keverte, olcsóbbá tette ezt a szükségleti tárgyat és hogy a kancsó tetszetős és jó pengésű is legyen, új eljárást alkalmazott: az öntőformát nedves rongyokkal csavarta körül, ami által az hideg maradt és az ólom káros hatását is megszüntette. Boo tehát meg volt magával elégedve, bár semmi reménye sem lehetett arra, hogy munkájának értékét az öregek is elismerjék.

Amikor a remek elkészítésére kiszabott idő lejárt, kinyillott az ajtó és a legöregebb legénytől kísérve belépett a céhmester. A legöregebb legénynek ilyen alkalmakkor az volt a tisztsége, hogy a legöregebb mester után ő vitte a városházára a bemutatásra szánt remeket. A céhmesternek nem volt valami kitűnő kedve. Az arcáról ítélve, az átmulatott éjszaka után nagyon rossz álmai lehettek. A remekművet betakarták egy kendővel, elől a céhmester, utána az öreglegény lépkedett, végül Bosse következett, aki hosszú mankóin, mint a szarka úgy ugrált utánuk. Így mentek a városházára, ahol a művet megbirálják.

Az utcasarkon a gyerekek a nyelvüket öltögették Bossera, aki erre mankójával az utca csatornájából sarat freccsentett rájuk, mire a gyerekek egyszerre eltűntek. Amint a városházára értek, intettek Bossznak, hogy maradjon kint a folyosón. A céhmestert a három kancsóöntő, élükön a polgármesterrel fogadták és mivel az ajtó félig nyitva maradt, Bosse is meghallotta, hogy a teremben mit beszélnek. Elsőnek a polgármester szóalt meg:

Micsoda tréfa ez itt! Mit jönnek ide remekelni, amikor nincsen üresedés! Mit terhelik az embert hiába; végre nem járja, hogy hiábavalóságokkal töltjük itt az időt! Lássuk hát azt a remeket, hogy az ördög vinné el! Vedd le azt a rongyot róla!

A céh legöregebb segédje levette a takarót, mire láthatóvá lett a remekmű.

— Az isten szent szerelmére! Mi ez? Csufot üz ez az ember velünk? — tört ki a polgármester.

— Azt hiszem ennek az edénynek egészen más a hivatása, minthogy iganak belőle; ebbe az ember mindjárt az egész fejét dughatja bele — vélte a céhmester.

— Én például, amilyen kicsi vagyok — mondá a polgármester — ülőfürdőt vehetnek ebben az edényben.

Pavel mester kivételével mindnyájan nevettek.

— Hivd be azt a kamaszt! — szólt a polgármester.

Bosse bejött.

— Talán bizony borbélynak készülsz, fiam? — szólítá meg őt a polgármester.

— Lehetséges. És miért ne lehetne belőlem borbély, amikor cinöntőből is lehet tanácsos?

— Ha az ujjaid is oly fürgék lennének, mint a válaszod — felelte a polgármester — akkor még cinöntő is lehetne belőled. Különben, mit ábrázoljon ez az edény, amely itt előttünk áll?

— Nem az elnevezése egy tárgynak a fontos, hanem a használhatósága. Különben is józan vagyok s így megtudom állapítani, hogy ez a tárgy, amely itt az asztalon áll, egy kancsó — felelte Bosse.

— Nagy csőröd van, az igaz, de annyira még sem nagy, hogy csak egy ülőkád segítségével kapjál be valamit.

Most Pavel mester, aki eddig hallgatott, ragadta meg a szót:

— A fiunak, amikor a kancsónak ilyen öblös torkot csinált, kétségtelenül volt valami ötlete.

— Halljuk — kérdezte tenyerét a fülére illesztve a polgármester — micsoda ötlete volt?

— Az ötletem abból áll, hogy gondot fordítottam arra, hogy az ember a kezével bele tudjon nyulni a kancsóba!

— Mi? Halljátok csak, ez a szerencsétlen a kezével iszik!

— Dehogy! — sietett segítségére Pavel mester. A fiu arra gondol, hogy a kancsót ki is lehessen törölni és azért csinálta úgy, hogy az ember keze is beleférjen.

— Micsoda beszéd? — vágott közbe a polgármester — eddig is csak tisztogatták a kancsókat. Kiöblítették és rendben volt. Amint látom ezüstöt vegyítettél a cin közé, azért oly kemény és fényes az egész.

— Dehogy, ólommal kevertem csak — felelte Bosse.

— Ólmot? — vágott most közbe a céhmester — Az hazugság, mert ha ólmot öntünk a cinbe, akkor az szürkévé válik és puha lesz, mint a viasz.

— Igen, ahogy mi eddig készítettük, — mondta Pavel mester — de a fiu hidegen öntötte ki a formát.

— Hidegen öntötte ki? Hidegen? Fogjátok meg a homlokomat! — ordította a céhmester. — Hideg vizet a fejemre, mert biztos, hogy elvesztettem az eszemet vagy Pavel barátom bolondult meg? Lehetséges, hogy most egyszerre hidegen is lehet cint önteni? Ezt bizonyára Németországban tanulta!

— Nem a cin hideg, hanem a forma, amibe beleöntik.

— Az ördög vigye el a formátokat, meg az újdonságaitokat is! Csodálom Pavel, hogy te, mint értelmes öreg mester, ilyen műfogásoknak felülsz. Vidd a legényedet a remekével együtt és tanítsd meg rendesen dolgozni, ha nem akarsz szégyent vallani vele, — szólt a céhmester, azután berekesztette a gyűlést.

Pavel mester még egy kicsit ellenkezett, de eredménytelenül. Az újdonságot, mint szükségtelent elvetették. Bizonyos előnyei — mormogta az egyik mester — vannak a dolognak, de a főhiba, hogy ólommal van meghamisítva s így nem lehet hasznát venni. Ezzel a hivatalos eljárás be volt fejezve.

A kis Boo most sem csüggedt el. Készült rá, hogy így fog járni. Amint a városház kapuja elé ért, már nagy embertömeg tolongott ott. A nép az új mestert akarta üdvözölni, de amikor a tömeg a segédet remekével a hóna alatt és az új méltóság jelei nélkül pillantotta meg, dühös lett, amiért hiába várakoztatták. Egyesek éles füttyszóval, mások pisszegéssel adtak elégedetlenségüknek kifejezést, de a kis Boo mindezzel nem törődött; a fejére tette a remeknek készült kancsót, a nyelvét kiöltötte, szemeit pedig komédiás módjára kifordította és úgy ugrott a tömeg közé, amely hamarosan megértette, hogy miről van szó és hangos gunyakajban tört ki. Boo végül a lárma elől egy korszumba menekült. Leült, egy korsó sört rendelt és a kancsót maga elé helyezte az asztalra.

— Sört ide! — kiáltotta a kiszolgáló leánynak.

— Nézd csak, milyen ritka kancsó! — kiáltott fel Meta, a kiszolgáló leány nagy elragadtatással.

— Hogy te ezt észre vetted, holott csak egy egyszerű kiszolgáló leány vagy! — szólalt meg Boo.

— Ezt legalább egy kézmozdulattal ki lehet tisztítani — mondta a leány.

— Ez az én nézetem is.

— Egy ilyen kancsó persze rém drága?

— Dehogy. Inkább olcsóbb; egy harmaddal olcsóbb, mint a másik.

— Teremtő atyám! — kiáltott fel a leány — Ezen túl csak ilyen kancsókat kellene készíteni.

— Azt akartam én is, látod, de az ember nem teheti mindazt, amit akar. A mi nagyságos védőink ebben a kereskedelem lealacsonyítását látják, ami egy azzal, hogy a kancsóknak magasaknak kell lenniök.

Egy zsákmunkás lépett most be és Boo mellé telepedett:

— Ritka kancsó, — kezdte meg a beszélgetést — hol lehet ilyet venni?

— A pokolba vehetsz ilyet! — kiáltott reá Boo mérgesen.

— Az egy kissé messze van, de ha tudnám, hogy nem túl drága, oda is elmennék érte — válaszolta a zsákhordó.

— Különös, minél tanultabbak az emberek, annál ostobábbak. Hihetetlen, hogy a négy mester közt csak egyetlen egy akad, aki fel tudta ennek a tárgynak az előnyeit fogni, — mormogta Boo.

— Óh! Én azt hiszem, hogy fel tudják fogni és éppen azért nem akarják elismerni, hogy célszerű. Noha sokat nem értek hozzá, mégis megmondhatom, hogy aki ilyen kancsókkal kereskedne, hamarosan meggazdagodna.

Boo estig el sem mozdult a korcsmából; nem volt hiu, de azért jólesett neki, hogy a jövő-menők elismeréssel vannak munkája iránt. Csak este kilenc órakor, mikor a sörházat becsukták, ment haza a legényke. Félig mámorosan és nagyon boldogan feküdt le aludni, kedves kancsóját persze a feje mellett helyezte el.

Másnap Boo és Pavel mester közt hosszabb tárgyalások folytak. Boo ugyanis mindig nagyon takarékosan bánt a cinnel s így egy pár font anyagot meg is tudott takarítani és Pavel mester, aki sohasem irigyelte, ha mást is boldogulni látott, készségesen megengedte neki, hogy az ő régi olvasztó kályháján a saját számlájára dolgozzon. Boot két hétig sehol sem lehetett látni. Az emberek már teljesen megfeledkeztek a kancsó-ügyről.

Egy reggel, nagy álmélkodására a városi cselédeknek, új csoda jelent meg a piacon. A kis Bosse

a nagy vásártér közepén, szemben a városházzal, deszkából kis asztalkát tákolt össze. Amint ezzel elkészült, egymás mellé sorakoztatta az asztalon a kancsókat, amelyek mind egyformák, ugyanolyanok voltak, mint az, amelyet a városházán nem akartak elfogadni.

Kilenc órára már a kancsóknak fele elkelt. Boldog meglelégedéssel, a lábait maga alá rakva ült a kis gnóm az asztalon és jókedvvel kiáltotta:

— Kancsókat, kancsókat! Ki vesz kancsókat? — Ezt néhány százszor elhadarta és végül már külön melódiákba fujta, hogy „kancsókat, kancsókat vegyenek!”

Tíz óra körül, amikor a nap már magasan állott az égen és a legényeket egy kis pihenőre bocsájtották ki a műhelyből, a cinóntó legények nagy csoportokban verődtek össze Bosse asztala körül. Az elővigyázatosabbak rosszalták a dolgot, céhszabályokról, mesterjogokról kezdtek beszélni, mások viszont nagyon meg voltak elégedve és bátorítólag kiáltották feléje:

— Jól van Bosse! Csak állj helyt magadért!

— Közben a céhmester is elindult otthonról. A városházára ment ismerőseit meglátogatni. Nehéz léptekkel bandukolt a dombtelejten és sóvár pillantásokkal tekintett a domb tetejére, amely sétájának végső célja volt. Mikor már elérte a csucsot — ott volt a piac — megállt, hogy kipihenje magát. Elővette nagy színes zsebkendőjét és letörülte homlokáról az izzadságot. A piacon, mint rendesen, nagy embertömeg áll-dogált, amiben a céhmester semmi különöset nem lát. s így éppen odébb akart állni. Alig, hogy botját, amelynek segítségével nélkül egy lépést sem tudott menni, a földre helyezte, különös hangok ütöttek meg a fülét. A hang kissé mesziről jött és a kukorékoláshoz volt hasonló, mire a céhmester figyelmes lett.

— Kancsókat, kancsókat vegyenek! Ki vesz kancsót? Kancsót, amelynek a nyaka olyan bő, mint a céhmester harisnyája . . . Ohó, itt a kancsó, ohó!

A céhmester veszett módra rohant a tömeg közé és amikor messziről meglátta, hogy mi történik, a botjával hadonászni kezdett a levegőbe. Alig tudott a tömegen átvergődni, mert az folyton ide-oda taszigálta. Bosse egyre kiabált; ajánlgatta a portékáját és a céhmesternek hallgatnia kellett. Végül dühbe jött és elkezdett lármázni:

— Te ős gazember, hogy mersz te törvényeket és alkotmányokat megsérteni!

— Nem sértettem meg semmit! — felelé Bosse.

— Boltot nyitottál, pernehajder!

— Ez bolt?

— Ha nem is bolt, de mindenesetre asztal!

— Dehogyan asztal, ez csak egy néhány szál deszka. A céhszabályzat pedig úgy szól, hogy nem szabad boltot nyitni, hogy nem szabad ablakot nyitni. Itt egyetlen ablak sem látható, egyetlen egy sem!

— Ördög fattya, kancsókat adsz el!

— Fenét. Az emberek kancsókat vásárolnak, ennyi az egész!

— És gunydolgokat kiabálsz, te hóhér!

— A céhmester harisnyájáról énekelek!

— Gázságokat kiabálsz, te pokoli kölyök! Ide, ide, polgármester, ide pandurok! Füleljétek le a gazembert!

A polgármester most kihajolt a városház ablakán és csakhamar észrevette, hogy barátja egérfogóba került. A polgármester egy intésére a másik ablaknál megjelent a város dobosa és összehívta a népet.

— Most álljátok meg a helyeteket! Csak most! — szólt Bosse a körülötte álló legényekhez.

De egyikök sem állta meg a helyét. Gyalázatosan elsomfordáltak. A kis ember haragra gerjedt, felállt az asztalra és torkaszakadtából kiáltotta:

— Hitszegők, hát megijedtek! Nem emlékeztek az eskütekre, amelyet azon az éjszakán tettetek? Hadd nézek az arcotokba, nem pedig a hátatokba, mert uccse kísértetbe jön a botom és végig táncol rajtatok!

Semmi sem használt. A polgármester és a fegyveres erő láttára mindnyájan megfutamodtak. A rendőrök pedig bekerítették Boot.

Szegény Boonak a hangja is elállt. Ellentállás nélkül hagyta magát összekötözni és a fogházba cipelni. A fogház kapujában azonban már visszanyerte jó kedvét és gúnyosan szólt ki az ott ólálkodó céhmesternek:

Most, hogy a céh már megvédte a mesterséget, remélhetőleg a céhez tartozókat is meg fogja védeni. Éppen csak megemlítem, hogy marhaszórón szívesebben alszom, mint kavicsokon és hogy a hust jobban szerelem, mint a penészes kenyérhajakat; a sörnek sem vagyok ellensége és meg vagyok róla győződve, hogy magas védőim mindennap befűttetik és kitakarítatják cellámat. Ezzel beugrált a fogdába. Tele volt bátorsággal, de nagyon kevés volt a reménye...

Boo hat napig volt fogságban. Ezalatt senki sem látogathatta meg és csak az ajtón keresztül lehetett beszélni vele. Ezek az ajtón keresztüli beszélgetések azonban több boszuságot okoztak neki, mint a börtön hidege és nedvessége. Folyton jó tanácsokkal, magyarázatokkal és intésekkel látták el és naponta többször is figyelmeztették, hogy gondolja meg, hogy ezentul miként cselekedjék.

— Miért lármázol? Mi hasznod az ilyesből? —

és ehhez hasonlókat kellett neki egész nap hallgatnia.

De ez még nem volt minden. Boonak édesanyja is volt, akinek a várostól délre eső hegyen egy tehene és egy kis kunyhója volt. Az asszony aggkori gyengeségbe szenvedett és süket is volt s így csak nagyon kuszált tudomása volt az okokról, amiért a fiát letartóztatták. Az anyának sem volt szabad a küszöböt átlépni; neki is csak az ajtón keresztül szabadott a fiával érintkeznie s így a fiu és a süket anya közti beszélgetéseknek a legmulatságosabb félreértés lett mindig a vége.

— Mit csináltál, te szerencsétlen gyerek? — kiáltotta be az öreg asszony az ajtón.

— Kancsókat készítettem! — felelte Boo.

— Mi, becsuktak? — azt látom! De hogy mit csináltál? kérdezem most tőled!

— Mondom, hogy kancsót! — ordította Boo, mintha az ajtót akarta volna szétrepeszteni.

— Tudtam, hogy ez lesz a vége. Gyakran mondtam, hogy ne tégy ilyent. De azok a leányok, azok is bolondok. Ilyen csunya embert, mint te! Pfui!

Szegény Boonak elfogyott a türelme és elhallgatott.

— Ugy, Annának hívták — folytatta a vén asszony a saját ötletéből. — András is elcsábitott egy leányt, azt is Annának hívták!

— Micsoda Andrásról beszélsz anyám?

— Ejnye, hogy beszélsz az öreganyáddal? Nem szégyeled magad? Borzasztó gyerek vagy!

Bosse agyát ködfátyol borította el és a szalmazsákba bujt, hogy ezt a képtelen diskurzust ne kelljen folytatnia.

Amikor a börtönből kiszabadult, nem tért többé

vissza mesteréhez. A városon kívül csavargott és a külvárosi korcsmákban elköltötte lassankint azt a pénzt, amit a jó vásárcor árult és amit véletlenül nem vettek el tőle, amikor becsukták. A cinöntő céh kizárta kebeléből s így ezt a mesterséget nem folytathatta, más mesterséghez meg nem értett. Bosse, mióta ez a bal eset érte, nem érintkezett a maga társadalombelijeivel és már-már azon az uton volt, hogy a csavargók társaságába kerüljön. Egy nap azonban csoda történt. Algut Lübecki kereskedő valamelyik reggel egy Bosse-féle kancsóval a hóna alatt jelent meg irodájában, ahol cégtársa már javában dolgozott.

— Nos, kedves, nézd meg ezt a kancsót!

A társ szakértő szemmel szemlélgette a tárgyat és csak annyit mondott:

-- Szép és aztán?

— Mennyit adsz érte?

— Két öret!

— Adsz érte annyit? Nos, adsz?

— Másfelet mindenesetre adok!

— Adjál másfelet!

— Mi ez, társas vagy privát üzlet?

— Privát!

— Akkor adok annyit!

Amikor már megállapodtak, Algut a városba ment, hogy megkeresse Bosset. A kis Boo azonban, mint tudjuk, a börtönben ült s így a kereskedő nem találta meg. Algut erre a kikötőbe ment, ahol éppen egy Lübeckbe készülő kalmárhajó vesztegelt. Kancsóját átadta a hajósnak és megbizta, hogy otthon ezer darab ilyen kancsót készíttessen és azokat haladéktalanul szállítsa el Stockholmba. A megrendelésben kikötötte, hogy az öntőnek a rendesnél valamivel több ólmot kell a cin közé vegyítenie.

Mindez Kristóf bajor király uralkodása idején történt. (Ezt az idegen királyt a viszálykodás ültette a trónra. A svédek ugyanis inkább idegen uralkodót hoztak be az országba, sem hogy maguk közt meg-egyezttek volna. Eppen úgy cselekedtek, mint a mesében a békák; azok is a gólyát választották meg királyuknak.) Ez az idegenből jött király az egész országot egy nagy luxuskertként kezelte, amelyben a földbirtokosokat csak kisbérlőknek tekintette és a nagy földeket a maga atyafiainak adományozta. A németek mindenben a legmesszebbmenő jogokat élvezték az országban és különösen a szabadkereskedelmet használták ki erősen a maguk javára. Az egész kereskedelem majdnem kizárólag német kézbe került. Ezek az idegenek fennhéjázó mosollyal bántak a bennszülött svédekkel és állandóan hangoztatták, hogy a svédek milyen barbárok, mennyire nem képesek felfogni azt a sok jót, amit ők, a németek, velük szemben gyakorolnak.

Valamelyik reggel a kis Boo minden cél nélkül járt-kelt a városban. A pénze elfogyott és nagyon nyomott volt a hangulata. Ahogy így mendegélt, egyszerre csak a Sópartra ért, ahol a németek árulgatták holmijaikat. Nagy láрма volt itt. Kutyák ugattak, targoncák nyikorogtak, vasláncok csörögtek és a vásárló tömeg zúgott, alkudozott. Boo érdeklődéssel nézegette az árusokat, de a nagy zajtól alig értette meg, hogy ki mit kiabál össze-vissza. A nagy khaoszba egyszerre csak egy nagyon ismert melódia ütötte meg a fülét:

— Kancsót vegyenek, kancsót! Ki vesz kancsót?

Bosse azt hitte, hogy rosszul hall, de amint a tömeg az egyik fabódé felé sodorta, az egyik bódén egy vasrudon, legnagyobb csodálkozására öt cinkancsót, szakasztott olyanokat látott lógni, mint amilyenek

kért őt becsukták. Bosse mindjobban előre furakodott, amíg csak a bódé közelébe nem jutott. Amikor az elárusító asztalt elérte, ott az egyik könyökére támaszkodva figyelte a német kalmárt, amint az áruját kínál-gatja. Szurós szemeivel a bódé mélyére tekintett, ahol megszámlálhatatlan mennyiségű ilyen kancsót látot.

— Mit bámulsz itt? — förmedt rá a német, aki-nek Boo kíváncsiskodása terhére kezdett lenni.

— Kit bámulnék mást, mint téged? — felelte Boo.

— Kancsót akarsz venni?

— Semmit sem akarok venni — felelte Bosse egykedvűen.

— Akkor menj az utadra!

Bosse egész délelőtt ott járkált a bódé előtt.

— Mire vársz? — kérdezte tőle egy német.

— Egy dobost várok! — felelte a kis ember.

Mintha az ő kívánságára történt volna, egyszerre csak ott termett a dobos. De ennek előzménye volt. A városházán, mint a méhek a kaptárban zümmögtek. A cin-öntők céhmestere habzott a dühtől és felelősségre vonta a polgármestert, amiért eltűri a német konkurenciát. A polgármester is dult-fult, de kijelentette, hogy nem te-het semmit, mert a németeknek királyi szabadalmuk van ahhoz, hogy honi portékájukat árusithassák. Azt ajánlotta tehát a polgármester, hogy hallgassanak a céhbeli urak, mert ha boszankodnak sem segíthet a bajukon, ellenben a németeknek ezzel csak örömet szereznének.

Este, amikor már becsukták a bódét, Bosse, pénze nem lévén, hazament az anyjához és folyton csak a né-met járt az eszébe; amikor aludni tért is folyton csak azt mormolta:

— Az ördögbe is, ezek a kancsók egészen olya-nok, mint az én kancsóim!

Bossenak az éjjeli szállásért és egy egy kis elemózsiáért el kellett vállalnia, hogy anyjának, míg az a tengernél a ruháit kimossa, őrizni fogja a tehenét. Bosse, hogy kényelmesebbé tegye feladatát, kitalálta, hogy a tehenet tulajdonképpen egy kőhöz is lehetne kötni. (Ez ellenkezett az anyja elveivel és az okszerű állattenyésztés elveinek sem felelt meg, mert ez akadályozta az állatot, hogy magának megfelelő táplálékot keressen. Bossenak most nem kellett folyton a tehén után ugrálnia, a tehénnek pedig — gondolta ő — egészen mindegy lehet, hogy ő fogja-e a kötelet vagy hogy egy darab kőhöz van-e az erősítve.

Másnap, szép őszi reggel volt, a tehén jóllakotlan leheveredett s így Boo is ráért pihenni. Elgondolkozott. Vig élete lehetne — gondolta — ezen a világon a puposnak is, hogy ha az ilyen állat hason fekve legelne. Különbözn sem értette, hogy hogyan birja ki a tehén, hogy a vér állandóan a fejébe szálljon. Törte a fejét, hogy lehetne az állatok életét megkönnyíteni? De bármire is gondolt, mindig a kancsók jutottak az eszébe. Csodálkozott, hogy a németek ugyanazokat a kancsókat, amiért őt becsukták, szabadon árusíthatták. A dombról ellátott a tengerig, amelyen százával uszkáltak a német bárkák, mindegyiken a német állam és Lübeck város zászlaja lengett. Eszébe jutott, hogy a németek talán éppen az ő modellje után készítik a kancsókat. Minél jobban gondolkodott a dologon, annál biztosabb lett benne, hogy ez csak így lehetséges, de fájdalmát nagyban enyhítette az a tudat, hogy a stockholmi cinöntő céhnek is kára van a dologból.

Boo elmerengett, de azért keze köré csavarta a kötelet és a tehén nyugodtan legelészett. A kis legény most körülnézett, lent puha gyepet pillantott meg,

lefeküdt és elaludt. Egy szép nagy tehénről álmodott, amely puha ágyban fekvé lóherét eszik és egy cin-kancsóból rajnai bort iszik, azután egy kigyót látott, amely az ujjá köré csavarodott és végül egy lübecki lobogó mögött eltűnt. Egyszerre nagy zuhanás zaját hallotta, amire megijedt és felébredt.

— Hol van a tehén? — kiáltotta Bosse anyja nagy felindulással.

— Ott heverészik, — felelte Bosse és meg akarta markolni a kötelet, amely azonban nem volt sehol.

— Hol heverészik? — kiáltotta az öregasszony.

Erre megtudta szegény feje, hogy hol fekszik a tehén. Négykézláb a meredekhez csúszott és kétségbeesetten nézett le a völgybe.

— Ott van? — sugta az öregasszony!

— Ott van — felelte Bosse szomoruan rázva a fejét, de nem hiszem, hogy él, legalább nem úgy néz ki, mintha még élet volna benne.

Fent a hegyen nagy volt a szomoruság. Ugyanolyan nagy, mint amikor a családfentartójuk meghalt. A legnagyobb baj az volt, hogy a mészáros sem akarta az állatot megvenni, mert nagyon meg volt sérülve. Mit tehetett a szegény öreg asszony? — letörölte a könnyeit és szétszedte az állatot. Besózta a husát, napokon át hurkát töltött és tüdőt pácolt. Mindennap hust ettek és nagy gondokkal kellett küzdeniök. Sohasem hitték volna, hogy hust enni gonddal jár. Közben az öreg asszony jól elverte Bosset, aki nem ellenkezett, mert tudta, hogy özvegy anyja ezzel lényegesen könnyít a bánatán. Egy szép napon, a hus már fogytán volt és a tej is, Bosse és az öregasszony a kunyhó előtt ülve néztek le a zajongó városra. Ekkor is nagyon szomorúak voltak. Ahogy így nézégéltek, egy

embert láttak a hegyre felmászni. Az ember jól volt öltözve, szemei beszédesekek voltak, az állán pedig kis vörös szakáll himbálódzott. Amint Bosset megpillantotta, nagy volt az öröme.

— Igazán örülök, hogy látom! — szólott Bossehoz. — Már több hegyet is megmásztam, hogy magát megtaláljam, most végre sikerült. Nos, barátom, most beszéljünk; üzletről van szó. Ez a mamája? Akkor maradhat!

Bosse hellyel kínálta a jövevényt, azután mellé ült és leste a szavát.

— Algut a nevem, Lübecki kereskedő vagyok és a hazámból származó kancsókat adom el itt Stockholmban.

— Ugy, Lübeckből jönnek hát a kancsók? — vágott közbe Bosse.

— Igen, ott veszem őket! De az sokba jön; a szállítás megdrágítja az árut. Mennyiért csinálná maga, barátom, a kancsók darabját?

— Ki mondta önnek, hogy én egyáltalában csinállok kancsókat? — mondta Bosse.

— Nézd csak — sóhajtott az öreg asszony és a sóhaj nagyon mélyről, talán a völgyből jött.

— Halljuk hát, mennyit akar a kancsók darabjáért?

— Másfél öret! — felelte Bosse.

— Mit? Hiszen ezért a pénzért Lübeckből is kapok kancsókat!

— Ennél olcsóbban nem csinálhatom, — felelte Bosse határozottan.

— Nem bánom, ha több ólmot kever is a cin közé!

— Hallja, uram, velem így ne beszéljen! Látja ott azt a meredeket?

— Igen, mi van vele ?

— Volt egy tehenünk, amely oda lezuhant és ha reá kerülne a sor, egy ökör is könnyen lerándulna oda.

— Bosse, Bosse, egyáltalában nem gondolsz az öreg anyádra ? — szólalt meg az aszony.

— Hagyd csak, ha szegény vagyok is, becsületes akarok maradni.

— Becsületes akarsz maradni ! Ha gazdag leszel, becsületes is leszel !

— Nagyon csunyát mondtál most anyám.

— Ép oly csunya, amikor egy felnőtt ember az öreg anyját nem kiméli.

— Hallja — szólott Bosse — külföldi kancsókat eladni jogában áll, de itt az országban semmit sem gyárthat.

— Az igaz, de én külföldi kancsókat akarok itt gyártatni.

— Külföldi kancsókat akar svéd földön készíttetni ! Nem rossz, de miért éppen engem keresett ki erre a célra ?

— Miért ? Mert megtetszettél nekem !

— Értse meg, nekem nincsen műhelyem és engedélyem sincs, hogy műhelyt nyithassak.

— Nekem sincs engedélyem, de van egy jó barátom, aki kölcsön ad egyet.

— Majd alszom egyet a dologra ! — mondá Bosse.

— Rendben van, holnap elvárlak ; a hajóhídon van az irodám, csak keresd az Algut és Josef céget és az irodában kérdez reám ; hallod reám, nem Josefre ! Isten veled !

Ezzel véget értek a társalgások, de véget ért a fiú szabad élete is. Amióta a német kereskedő fentjárt

a hegyen, azóta az öreg asszony folyton zaklatta a fiát; mindennap a szívére és a becsületére apellált. A becsülettel nem volt az asszonynak szerencséje, mert Bosse éppen a becsületért küzdött. De az asszony csak nem tágitott és újra meg újra ismételtette, hogy a becsületesség a gazdagok erénye, mert a szegény embernek élnie kell.

A dolog vége az lett, hogy Bosse lerándult a kereskedőhöz és pedig elég jó időben. Az irodából egy raktárhelyiségbe, onnan pedig egy pincébe vezették. A pince egy jól berendezett kancsóöntő-műhely volt és már egy legényt is fogadtak, amely Bossenak segítségére leend.

Bosse szorgalmasan dolgozott és az ugynevezett lübecki kancsók, amelyeket készített, igen jól keltek el a piacon. A fiatalembert, akit Bosse mellé rendeltek, Kolosnak hívták. Ez a meggyerő, de éppen nem bizalmat gerjesztő külsejű ifju nagyon tanulékony volt és igyekezett a kancsóképzítés titkát ellesni.

Egy napon Kolos eltűnt. Algut sem tudta, hogy hová lett. Ezzel egyidejűleg a két cégtárs között egy kis nézeteltérés támadt. Josef nem akarta az Algut kancsóit megvenni, mert, mint mondá, azok nagyon drágák neki; egy őrénél többet nem akart a kancsók darabjáért adni. Algut megmaradt amellet, hogy csak másfél őréért adhatja darabját. Erre Josef nem rendelt több kancsót, hanem egy hét múlva, bár nem volt gyártási szabadalma, ő maga is boltot nyitott, amelyben kancsókat árusított. Josef másfél őréért adta el a piacon a kancsók darabját.

— Óh, te ravasz ördög! — fakadt ki Algut. — Kolossal lesetted el a kancsóképzítés mesterségét és ő csinálta neked a lübecki portékát.

— Ugy van! — felelte Josef.

És Bosse ismét állás nélkül maradt.

A lübecki kancsók jól fogytak, aminek legbeszédesebb jelét a stockholmi cinöntő céh nyújtotta. Az odavaló mesterek már egy hónapja egyetlen kancsót sem adtak el és az egész mesterség már sülyedőben volt. A műhelyekben nagy volt a nyugtalanság és mind ezt a közönség idézte elő, amely szívesebben vásárolta a jobb és olcsóbb német kancsókat, mint a drága stockholmiakat. A céhmester társaival egyetemben szidták a rosszízű közönséget; átkozták a szabadkereskedelmet és a király elé mentek, hogy vessen ki vámot az idegen portékára, de a király azt felelte, hogy nem törődik vele, csináljanak ők is épp olyan jó és olcsó kancsókat, akkor az övéket is megfogják venni.

Nagy lett erre a felzúdulás. Tanácstalanul álltak, mert egyikük sem akarta az évszázados tradíciókat az új idők divathóbortjáért felcserélni. Nem! Inkább becsületben elbuknak, de nem változtatják meg elveiket és nem utánozzák a németeket. (Valaki felvilágosította őket, hogy a régi kancsókat is német modell után készítették és hogy a legelső stockholmi cinöntő is német volt, Zinn volt a neve, de ők ezt nem hitték el és az illetőt hazaárulónak nevezték, majd pedig kibóbták a gyülekezetből.) A helyzet egyre kényesebbé vált. A munkanélküliek csapatokba verődve tüntettek az utcákon és betörték a műhelyek ablakait. Egy éjszaka támadást intéztek a német bódék ellen, de a vezetőket elfogták és hűvösre tették őket. Az egész város fel volt lázítva.

Néhány nap múlva új csodája volt a városnak. Pavel mester ablakából egy hosszú rud állt ki, amelyen öt szép kancsó lógott. Az ablaknál maga Pavel mester

csalogatta a vevőket, akik itt egy és negyed óréért vehették meg a „lübecki“ minta után készült kancsókat. Ezzel a németek le voltak főzve.

A cinöntők legközelebbi gyűlésén a céhmester ismét nagy beszédet mondott. A beszéd szövegét ugyan nem jegyezték fel az utókor számára, de a jelenlevők az elhangzott szavakat emlékezetükbe tartották és tovább adták.

— Az emberiség már többször volt tanuja annak a szomorú ténynek, hogy a régi jónak az újdonsághajhászásnak és kontármunkának utat kellett engednie. Szomorodott szívvél hívom fel — mondta — mestertársaimat, hogy a becsületes, régi portéka gyártásával hagyjanak fel.

Eddig ugyyszólván szóról-szóra tudták a beszédet, de ami azután következett, annak csak az értelmére emlékeztek vissza. Eszerint mégegyszer elmerengett a céh sorsán, végül azzal fejezte be mondókáját, hogy bizonyos benne, miszerint a jövő az öregeket fogja igazolni, de ha nem így lenne, akkor is fennáll az igazság, hogy „legjobb a régi!“

Utána Pavel mester szólalt fel. Figyelmeztette a mestereket, hogy a régi dolgoknak helyet kell adniok az újaknak.

— Vannak füvek, — mondoita egyebek közt, — amelyek egy év után teljesen elrothadnak; emberek és állatok egyaránt idővel az enyészeté lesznek; vannak évszázados fák, amelyek virágzanak, de belsejükben már észrevehető az idő. Ezért nincs mit bánkódni. Az enyészetből új élet fakad! A rothadás csak egy más formája az életnek; ezen senki sem tud változtatni!

Végül megállapította, hogy a céhmester és a céh nem a kontárságnak vagy a hazaárulásnak lett az áldozata, hanem az irigység buktatta meg őket.

— Minden jelenlévő — mondotta — tudja, hogy azokat a bizonyos kancsókat nem Lübeckből hozzák, hanem Bosse készíti őket.

A céhmester bánatosan bólogatott és a beszédre csak egy közbeszólással felelt;

— Fecsegés!

Riegel mester megvetőleg ásitozott és egy kézlegyintéssel intézte el a dolgot:

— Hogy is lehet Bosseről beszélni?

A legények zúgolódtak és egyuttal dicsekedtek is:

A mi Bossenk!

Pavel mester a továbbiakban elmondta, hogy Bossenak adja a leányát és mivel ő már öreg, az fogja tovább vezetni a műhelyt.

— Összegezve a tényeket, — mondotta most Pavel mester — megállapítom, hogy ami velünk történt, az csak azt bizonyítja, hogy haladni kell a korrallal és nem szabad a dolgokat agyontámogatni, mert ime láttuk, hogy nem minden támogatás és nem minden védelem, amit annak nevezünk. Ami egyeseknek védelem, az gyakran elnyomása másoknak és nem csak nekünk, de másoknak is joguk van az élethez és a boldoguláshoz.

A stockholmi cinöntők háborúskodása ezzel be is fejeződött. Véget ért a harc, amelynek oly sok ablak esett áldozatul, amely annyi bajt és keserűséget okozott a mestereknek és a segédeknek egyaránt, nem is szólva az Algut és Josef cég feloszlásáról, a tehén szerencsétlen lezuhanásáról és Kolos szerepléséről.

Ez a Kolos később Visbybe tünt fel és ott gyártotta „saját találmányu” kancsóit és keserűen panaszkodott el mindenkinek, hogy Stockholmban egy bizonyos Bosse nevű legény az ő portékájával milyen nagy vagyont harácsolt össze.

Nagy Péter

Strelina egy kis falu, amely a finn öböl déli partján, félig a Szentpétervár és félig a Peterhof felé vezető uton terül el. A falu végén, a Strelka-patak mellett két nagy tölgyfa között egy kis vörös és zöldre festett házikó állt. Reggel négy óra volt és az ablakok redőnyei még le voltak eresztve.

A vörös-zöldre festett házikó mellett egy százados hársfa állott, amelynek törzsében embernagyságu nyílás volt; a nyílásból lépcsőzet vezetet a fa tetejére, amelyen egy sátor volt felszerelve.

Ezen a derüs hajnalon a fasátorban egy festetlen asztalnál, amelynek az egyik lába mozgott, egy ember leveleket írt. Az asztalon levélpapírosok heverték, az asztal balsarkában egy üveg nélküli óra, egy kompasz, egy rajzeszköz és egy bronz csengő feküdt. Az asztalnál ülő ember ingujban volt, nagy vastag harisnyái át voltak hajva a csizmáján: hihetetlen nagy és szép feje, bika vastagságu nyaka és óriási teste szép férfi benyomását keltették. A kéz, amellyel írt, durva és kátrányos volt; a kezében lévő toll lustán, vontatottan mozgott a papíroson, amelyen kissé ferde volt az írás.

A levelek rövidek és tárgyilagosak voltak; bevezetése vagy befejezése egyik levélnek sem volt, csupán egy aláírás, csak annyi, hogy „Péter“ jelezte a levél végét. Ez a név is két részben volt leírva, mintha az írás a nagy és nehéz kéz alatt ketté törött volna.

Péter! Ilyen név legalább egy millió van az orosz birodalomban, de ez a Péter a leghatalmasabb volt;

ez mindenki felett állt és ezt az aláírást mindenki ismerte.

A hársfa csak úgy zúgott a méhektől és a darazsaktól, a Štelka-patak forrt, sistergett, mint egy teáskatlan; a napsugarak a fa és a sátor közé zuhantak és fehér fényfoltokat vetettek a nagy és különös ember arcára. Ez a finom metszésű, rövid haju fej most egy vadkan fejéhez volt hasonlatos. Ahogy a levélíró, mint az iskolás gyermek ludtollát rágta, nagy fehér fogaival és nagy piros nyelvével úgy festett, mint egy pajzsot tartó oroszlán. Az ember arca most fájdalmasan vonaglott, azután új papírlapot vett elő és új levél írásához fogott. És a toll most hirtelen ragyogóvá vált, a férfi pedig úgy mosolygott, hogy szemei teljesen hátrahúzódtak az üregekben.

Ismét új papírost vett elő, kicsiny kis papírt, amelyre egy nőnek írt és a férfi arca most egy Satyr arcához hasonlított; arcán kis dekoratív vonalak képződtek, amelyek mind szélesebbé váltak, majd hangos, cinikus nevetésben robbantak fel.

A reggeli levelezés ezzel be volt fejezve. Ötven levelet írt a cár, de egyikre sem tett pecsétet, ezt Katalinra, a feleségére bízta.

Az óriás kinyújtózott, majd nagy nehezen felkelt a székről és kinézett az öbölbe. Nagy messzelátójával ellátott Pétervárig, látta a flottát és az épülő Kronstadtot végül pedig egy hajót fedezett fel a vizen.

— Mi ez, diszlövés nélkül jött be ez a hajó? — kérdezte magától. — És éppen az én lakásomnál állt meg?

Csengetett, mire egy szolga jelent meg, aki nem-sokára őrséget hozott elő.

— Öt ember szálljon a ladikba! Megtudjátok állapítani, hogy miféle emberek ülnek a bárkában?

— Meg, felség! — felelte a szolga. — holland hajó!

— Holland? Élve vagy halva ide kell hozni a kapitányt! Azonnal! Hallod? De előbb a theámat kérem!

— Igen, de még mindenki alszik, legkegyelme-sebb uram!

— Keltsd fel őket, te ördög! Kopogtass az ablakon, törd be az ajtót! Világos nappal aludni, ki hal-lott ilyet?

Ujból megszólalt a csengő, mire egy másik szolga jelent meg.

— Theát és pálinkát! Sok pálinkát!

A szolgák össze-vissza szaladgáltak és felverték a házat. A cár ezalatt palatáblákra firkálgatott, de amikor már türelmetlen lett, botjával az ablakokba vágott, mire belülről egy hang hallatszott:

— Ugyan, várjál!

— Azt nem teszem; nem születtem várásra. Siess, különben felgyujtom a házat!

A hatalmas férfi a kertekbe ment, amelyekben gyógynövény és gaz termett. Ezeket megöntözte, majd az istállóba ment és jóleső érzéssel szem-lélte meg merinói juhait. Az istállóban egy kettéhasadt állványt pillantott meg, mire fűrész és gyalut kerített és rendben hozta a tárgyat. Azután kedvenc lovának egy kis abrakot adott. (A nagy ember rendesen gyalog járt, vagy kocsin, de soha sem lovagolt; annyira tengerésznek érezte magát, hogy ezt nem tudta megtenni. Az istállóból az esztergályos műhelybe ment, ahol szintén végzett valamelyes munkát. Azután a kovács-műhelybe készült, de a hársfa alól egy női hang hívogatta.

A fatetején lévő sátorban egy hosszú kezű, nagy lábu, kövér arcú, kis szemű, egyáltalában nem szép nő, a felesége állt.

— Korán keltél ma, atyus!

— Nincs már korán; hat óra van!

— Csak öt óra van!

A cár megnézte az óráját.

— Öt! Akarom, hogy hat legyen!

Ezzel az időmutatót egy órával előbbre igazította.

Az asszony jóakaratosan, de úgy, hogy fel ne ingerelje a férfit, mosolygott. Tudta, hogy Péter hamar dühbe jön és abból csak baj lehet. Azután theát szer-
virozott.

Ott van foglalatosság a számodra! — mondta Péter a levelekre mutatva.

— Tyü, de sok!

— Ha sok, akkor hozok segítséget!

A cárné nem felelt, hanem olvasni kezdte a leveleket. Ezt szerette a cár, mert ilyenkor alkalma nyílt, hogy kedvére kiveszekedhesse magát.

— Bocsáss meg Péter — mondta az asszony — de nem találom helyén valónak, hogy a holland hajók ügyében a svéd kormánynál interveniálsz.

— Ez nagyon is helyén való! Amit én csinállok, az minden helyénvaló!

— Ezt nem értem! A mi oroszaink félreértésből rálőnek az ártatlanul uszkáló holland hajókra és te a svédektől kérsz kárpótlást és elégtételt, csak azért, mert a baleset svéd vizeken történt...

— Ez rendben van! A római jog szerint a bü-
nösnek abban az országban kell bűnhődni, ahol a
bünt elkövette...

— Igen, de...

— Mindegy, aki fizetni tud, az fizessen! Én nem tudok, a hollandok meg nem akarnak s így a svédeknek kell fizetni! Érted?

— Nem!

— A svédek rám uszították a törököt, hát fizessenek!

— Lehet! De miért irsz a holland kormánynak olyan barátságtalan levelet, holott szereted őket?

— Miért? Mert az utrechti béke óta a hollandok a tönk szélén állnak. Most Anglián a sor! Most, mióta a franciáknak is rosszul megy, Angliával tartok!

— És elhagyjuk a régi barátainkat?...

— El, ha már nem vehetjük hasznukat! Különb, a politikában és a szerelemben nem létezik barátság! Azt hiszed, hogy azt a nyomorult lengyel Ágostont szeretem? Nem! De jóba kell vele lennem, mert országom, Oroszország érdeke ezt így kívánja! Aki kicsinyes szenvedélyeit nem tudja a hazáért feláldozni, abból Don Quichotte lesz, miként XII. Károlyból is az lett! Az a bolond esztelenül gyűlölte Ágostont, amivel tönkretette Svédországot, de felépítette az orosz birodalom jövőjét. Ez a kutya reánk uszította a törököt, amivel bűntényt követett el egész Európával szemben, mert hiszen Európának szüksége van Oroszországra, amely Ázsiára vigyáz. Nemde, a mongol is két évszázadon keresztül a nyakunkon volt és fenyegette egész Európát, azután, hogy őseink végre kikergették ezt a hordát, jött ez a lovag és reánk küldte a pogány törököt! Tudod, hogy a mongolok már Sziléziában voltak és ha mi oroszok nem lépünk közbe, hadaikkal elárasztották volna a fél Nyugatot. XII. Károly már halott, de én még az emlékét is elátkozom és elátkozok mindenkit, aki engem dicséretes szándékaim-

ban, hogy a nyugat-ázsiai Oroszországból egy kelet-európai Oroszországot csináljak, megakadályoz. Leütöm, mint a veszett állatot, aki ebbeli munkámban beleavatkozik, még ha a tulajdon fiam lenne is az illető!

Most csend lett. Az utolsó szavak Alexejről, Péter első feleségétől származó fiáról szóltak, aki most halálos ítéletét várta a Péter-Pál erődben. A fiu azzal volt meggyanúsítva, hogy apja műve ellen dolgozott és hogy lázadást akart szítani. Eudoxia, a cár elvált felesége a Sűzdal-kolostorban volt elzárva.

Katharina persze nem szerette Alexejt, mert az utjában állt gyermekei boldogulásának s így szívesen látta, hogy a fiu meg fog halni! Csak a felelősséget nem akarta érte viselni, de ezt Péter sem akarta s így egy százhuszonhét tagu bíróságot választatott, hogy a fiu felett ítéelkezzék.

Nem szívesen beszéltek erről a thémáról s így Péter egy banális kérdéssel: „Ho! van a pálinka?” hamar véget vetett a hirtelen beállott kínos csendnek.

— Ilyen korán nem kapsz pálinkát!

— Katharina! — mondta Péter bizonyos éllel, mialatt arca rángatódzott.

— Hallgass, oroszlán! — felelte az asszony és megsimogatta fekete sörényét, azután egy kosárból üveget és poharat szedett elő.

Az oroszlán arca felderült, felszürcsölte a pálinkát és megsimogatta az asszonyt.

— Akarod a gyermekeket látni? — kérdezte most Katharina, hogy enyhébb hangulatba hozza férjét.

— Ma nem! Tegnap megvertem őket és nem akarom, hogy azt higgyék, hogy a kegyüket keresem. Tartsd csak távol őket és ne engedd, hogy a fejed fölé nőjenek.

Az utolsó levelet is elolvasta, de ennél elpirult, azután eltépte a levelet:

— Miért tiszteled meg azt a színésznőt? Miért irsz neki? Ez igazán nem válik becsületedre, ez csak szégyent hozhat reánk!

A cár mosolygott. Most nem haragudott, mert nem volt szándéka a levelet elküldeni és csak azért írta meg, hogy feleségét ingerelje és talán, hogy egy kissé hengegjen vele.

A homokban lépések hallatszottak.

— Nézd csak, itt jön a barátom, az a gazember!

— Csend! — Intette meg Katharina. — Mencsikow a barátod!

— Szép barát! Egyszer lopásért és csalásért halálra ítéltettem és csak a te barátságod mentette meg a csúfos haláltól... Csend!

Mencsikow, a nagy hadvezér, a híres államférfi, a kegyenc, a nélkülözhetetlen és durgazdag francia szépségű férfiú jött fel a falépcsőkön. Ahogy felért, ceremóniás meghajlással köszöntötte a cárt és kezét csókolt Katharinának.

— Ismét itt vannak! — kezdte a beszélgetést.

— A strélitziek? Hát nem irtottam ki őket?

— Ah, azok úgy teremnek, mint a sárkánymagok és most azon mesterkednek, hogyan lehetne Alexejt kiszabadítani.

— Tudsz valami közelebbit?

— Az összeesküvők ma este öt órakor találkoznak...

— Hol?

— A tengerparton, a tizennégyes számú házban jönnek össze, egy látszólag ártatlan vacsorára...

— Tengerpart, tizennégyes ház — jegyezte fel egy palatáblára a cár. — És aztán?

— És ma éjjel két órakor lángba akarják bori-
tani a várost...

— Két órakor?

A cár a fejét rázta és az arca rángatódzott.

— Én építek, ők meg lerombolják, amit én fel-
építtettem; de most nem ismerek tréfát! Mit mon-
danak?

— A szent Moszkváról beszélnek és Pétervárt
istentelen dolognak tartják. A munkások elhullanak,
mint a legyek és te, a cár, posványra építsz. Ezt ők
kérdésnek veszik; ezt ők à la Louis Quatorze eljá-
rásnak tartják.

— Szamár! Ennek a városnak az a rendeltetése,
hogy a tenger kulcsa legyen; a mocsárból csatorna
lesz, amelyen, miként Amszterdamban, hajózni lehet
majd. Persze, persze, ahol majmok intézik az ügyeket!

A cár csengetett, mire egy szolga jelent meg.

— Befogni! — kiáltott le. — Isten veled, Katha-
rina; csak holnap jövök haza. Forró napra van kilátás.
Ne feledkezz meg a levelekről. Sándor segítsen neked.

— Nem öltöznél fel, fiam?

— Felöltözködni? Hisz meg van a kardom!

— Legalább kabátot huzzál!

— A cár magára vette kabátját, a kardot tartó
szíjját összebb huzta, kezébe vette a botot és egy tigris-
ugrással kint termett a fából.

— No, most! — sugta Mencsikow Katherinának.

— Csak nem hazudtál?

— Egy kis hazugság ékesíti a beszédet! A fő-
cél elértük. Holnap nyugodtan alhatsz.

— Nem érheti őt baleset?

— Nem! Őt sohasem éri baj.

A cár végigfutott a tengerparton, futott, mert a mint mondani szokta: „Az élet gyorsan elmúlik és az embernek sok a tennivalója a földön!”

Amint a homoksáncokhoz ért, egy éppen ott veszteglő hajót pillantott meg, amelyen öt hajós és egy holland fogoly volt. A hollandus a kormánykeréknél ült és egykedvűen szita a pipáját. Amikor a cárt megpillantotta, lehuzta fejéről a sapkát és „hurrá!” kiáltással a levegőbe dobta.

Péter cár körülnézett, majd tenyerét szemei elé tartva, legnagyobb meglepetésére észrevette, hogy a hajón levő fogoly Scheerborck Jean mester, az ő régi kedves barátja és tanítómestere. Erre a hajóba ugrott és a legények vállain és térdein keresztül Jeanhoz futott, azután se szó se beszéd megölelte és megcsókolta, de úgy, hogy a hollandusnak a pipája is eltört és a nagyszakállu tengerésznek volt dolga, amíg a körülötte gomolygó füstfelhőben az összetört pipából szétszóródott szikráktól megmentette a szakállát. A cár azután, mint a gyermeket, átnyalábolta és a partra vitte az öreget.

— Végre nálam vagy, te vén kujon. Most megmutatom neked a várost és a flottámat, amelyeket magam építettem; neked megmutatom, hisz te tanítottál engem ilyesmit építeni.

— Édes szivem — mondta az öreg, miközben szakállából a hamut kiszedegette, — sohasem hittem volna, hogy a nagy cárral még találkozom...

— Kocsiba, öreg! Hogy hol fogsz ülni? Az ölemben!

— A kis kocsiban csak egy személy számára volt hely s így a kapitány tényleg csak a cár ölébe ülhetett.

Az ostor pattogott és a cár úgy viselkedett, mintha tengeren lett volna.

— Jó szél, mi? Tizenkét csomós gyorsasággal megyünk; legalább is annyival!

Most egy rácsos kapu elé értek és a hajós, aki a cár hősiességét még fiatalabb korából ismerte, teljes tüdejéből kiáltotta:

— Rácsos kapu, előre, stopp!

De a cár nem akart megállni; inkább kereste a kalandot, mintsem, hogy kitért volna előre s így ahelyett, hogy megállt volna, fütttyentett egyet és nekiszaladt a lovakkal a kapunak, amelyet csakhamar szét is zuzott. Az öreg hajós úgy röhögött, hogy a könnye ki-cordult.

Azután tovább hajtottak. A városkapunál az őrség fegyverbe vágta magát, az utcán pedig mindenütt hurrát kiáltottak az emberek és amikor az admirálításra értek, ágyuszóval üdvözölték a nagy férfiut. A cár most képzelődésből vagy pajkosságból kiadta a rendelkezést:

— Horgonyozni!

Ezzel úgy a falba vágta a kardját, hogy az egy fáklyatartóba megakadt, a lovakat pedig, amelyek még mozgásban voltak, úgy visszarántotta, hogy azok térdre estek. Az egyik ló, amely már a rácsos kapu ostrománál megsérült, fel sem kelt többé.

Három órával később, hogy a flottát és a hajógyárat megtekintették, a cár is, meg Jean is egy tengerész-korcsmában idogáltak, kocsijuk pedig egy szalma-fedélhez kötve horgonyozott.

Az asztalon pálinka állt és a pipák füstöltek. A két barát komoly dolgokról beszélgetett. Közben a cár hat helyen volt látogatóban és az egyik helyről, a fővezérségről különösen feldult arccal jött vissza barát-

jához. A nagy embernek nagy képességei közé tartozott, hogy a kellemetlen dolgokat hamar le tudta rázni s így kedélye csakhamar felderült.

— Azt kérdezed, hogy népesítem majd be ezt a várost? Először is ötvenezer munkáscsaládot telepítettem ide. Ez volt az alap. Azután megparancsoltam minden hivatalnoknak, papnak és minden nagyobb földbirtokosnak, hogy egy-egy házat építtessenek; mindegyik egyet, akár laknak benne, akár nem! Ime már százezer ház biztos! Tudom, hogy zugolódnak, fecsegnek, hogy mondják, hogy én városokat építtetek, de nem lakom bennük, de nem törődöm a beszédükkel! Nem magamnak építek, hanem az oroszoknak. Moszkvát utálok, mert ott tatárszagot érzek; legszivesebben vidéken lakom. Ehhez senkinek sincs köze. Így áll a dolog, öreg! Ma egész nap, délután öt óráig ihatunk, azután józannak kell lennem!

Az öreg óvatosan ivott. Nem tudta, hogy ebben az előkelő, de mégis tengerészszerű társaságban, hogy viselkedjék.

— Most mesélj; mond el, hogy az emberek mit beszélnek rólam?

— Azt nem igen tudom!

— Nem tudod, akkor majd én mesélek neked! — mondta Péter. — Ismered a körzöről és a sajtról szóló mesét? Nem? No majd elmondom: A cár — így beszél — olyan fukar, hogy állandóan körzöt hordoz magánál. Ezzel a körzővel naponta megméri a sajtot, hogy megállapítsa, vajjon nem loptak-e belőle? A mese jó! — Ime egy másik; A cár ivóklubbot rendezett be, ahová egy ünnepség alkalmával összes vendégeit bezárta; szegényeknek három éjjel és három napot kellett ott eltölteniök és ezalatt folyton ittak.

Minden vendég mögött egy pad állott, hogy kialhassák magukat, ha lerészegednek, minden egyes ember számára két-két hordó is volt a teremben; az egyik hordóban nem volt semmi; az egy bizonyos titkos célra volt rendeltetve. Talán megérted? . . .

— Nem, ez örültség!

Ilyen mesékkal traktálják egymást Pétervárott az emberek. Arról nem hallottál, hogy fogakat huzok? Ugyanis azt is mondják, hogy a palotámban már egy teli zsák fog van. Mit mondjak még? Elterjesztették rólam, hogy a kórházba járok betegeket operálni, hogy a minap egy vizenyőben szenvedő nőtől annyi vizet csapoltam le, hogy az belehalt.

— És mindezt elhiszik?

— Persze, hogy elhiszik! Elég ostobák hozzá, hogy elhigyjék, de majd levágom a számárfüleiket, a nyelvüket meg kitépem!

A szemei fényleni kezdtek és könnyű volt eltalálni, hogy gondolatai merre kalandoznak. De bármilyen közlékeny volt is, még részegségében is el tudta hallgatni a nagy dolgokat és csak a jelentéktelen dolgokat beszélte el.

Adjutáns érkezett és valamit sugott a cárnak.

— Pont öt óra! — felelte a cár hangosan. — Hatvan gránátos éles töltéssel és vadászkésekkel! Isten vele!

— Jean! — folytatta a cár — megveszem a szövőszékeidet, de több mint ötven rubelt nem adok darabjáért.

— Hatvanat, hatvanat . . .

— Te ördögös hollandi, te irigy kutya! Érezd magad megtisztelve, hogy egyáltalában megveszem a holmidat. Ha én azt mondom, hogy ötven rubelt adok darabjáért, az is megtiszteltetés a számodra, érted?

A cár nagyon fel volt indulva, de ez a harag nem állt összefüggésben a szövőszékekkel; ezt még az ad jutás jelentései okozták. A kályhán egy fazék állt, amelyben gyógyfűvek főttek.

— Nyomorult kalmárnépség! Csak nyuzzátok az embereket! De meg fog szünni ez az állapot; jönnek már az angolok, akik majd véget vetnek kisded játékaiktoknak!

Scheerborck arca elborult, ami még jobban felingerelte a cárt. Hogy szavainak hatását kissé letompítsa, pezsgőt rendelt.

A csapláros térden állva könyörgött kegyelemért; hogy ezt a drága italt nem tartja raktáron.

Különös, de a nagy ur a raktár kifejezésért éktelen dühbe jött.

— Raktárad van, te gazfickó? Engem akarsz kioktatni, hogy egy tengerészcsaplárosnak pálinkaraktára van...

És táncolt a bot a korcsmáros hátán, amikor pedig a hollandus arca rosszalást fejezett ki, a cár szinte örvongött. A természetében volt, vagy valami betegsége volt a hatalmas embernek, hogy mindig ki kellett törnie. Lett is aztán hadd el hadd; a kard egy-kettőre kirepült a hüvelyből és mint a tébolyodott vagdosta vele a söntés asztalán álló üvegeket, a székek és asztalok lábait is mind lekasabolta, végül az összetört butorokból máglyát rakott, amelyen a korcsmárost elevenen meg akarta égetni.

Szerencsére nyílt az ajtó és egy asszony, karján kis gyermekkel lépett be a helyiségbe. Amint a gyermek a földön fetrengő apját meglátta, ordítani kezdett, mire a cár a remegő asszonyhoz lépett és megnyugtatta:

— Ne félj mama; csak tengerészt játszunk! Semmi bajod sem lesz!

Azután a csaplároshoz fordult:

— A számlát küld el Mencsikow hercegnek, az majd kifizeti, de ha megnyuzol... Na, az egyszer megbocsájtok!... Most pedig szedjük fel a horgonyt és menjünk, Jean!

A városba kocsiztak, a cár több helyen megállította a kocsit és egy-egy házba felszaladt. Közben dél lett.

— Mencsikow palotája előtt megálltak.

— Kész az ebéd? — szólt ki a cár a kocsiból.

— Az ebéd készen van! — felelte egy lakáj.

— Kettőnek tálalj! Itthon van a herceg?

— A herceg nincs itthon!

— Nem baj! Kettőnek tálalj!

Ilyen erőszakosan szokta a cár barátjait meglátogatni, akár otthon találta őket, akár nem.

A pompás ebéd után a cár az egyik szalonba lefeküdt aludni; a hajós már az asztalnál elszundikált.

Amikor a hatalmas ur felébredt az ebédlőbe ment, ahol Scheerborck még javában szundikált.

— Vidd a fenébe! — rendelkezett a cár.

— Eltávolítsam innen ezt az embert? — kockáztatta meg a kegyben álló kamarás a kérdést.

— El, jóllaktam vele! Vidd ki a kuthoz, ott majd kijózanodik, azután rakd kocsira!

Megvetéssel tette még hozzá:

— Vén állat!

Azután övéhez kapott, hogy kardja jól van elcsatolva.

Alvás után Péter ismét a cár volt. Kiegyenesedve, méltóságteljesen ment le a tengerpartra. Most komoly és nagy volt, mintha csatába indulna.

Kevés keresés után megtalálta a tizennégyes számú házat. Minden gondolkozás nélkül ment be a kapun, biztosra véve, hogy az ötven embert együtt találja. Az udvaron egy nagy szobának minden ablaka nyitva állt. Az összeesküvők az asztal körül ültek és borozgattak. A terembe lépve, mindjárt észrevette, hogy igen sok jó barátja van jelen. Ez fájt neki.

— Jónapot, pajtások! — köszönt vidáman. Az egész társaság, mint egy ember felkelt a helyéről. Az emberek egymásra néztek és elfintorgatták arcukat.

— Igyunk egy pohárral! — kiáltotta Péter és egy székre vetette magát. Azután az órára nézett. Még csak fél öt volt.

Félórával tévedett. Ugylátszik a Mencsikow órája, amely után a magáét igazította, rosszul járt. Fél óra! — gondolta, de a következő pillanatban már tudta, hogy mit tegyen. Vitézi poharat üritett és egy népszerű katonánótára gyujtott.

A dalnak meg lett a hatása. Amikor Plutawánál győztek, akkor is ezt énekelték. A szép, daliás csata emléke járta át a lelkeket.

Péter nagy egyénisége és az a lekötelező nyájasság, ahogy az emberekkel bánni tudott, megvesztegette a jelenlévőket. Dal dalt követett s így a zavar csakhamar eloszlott. Ez volt az egyetlen mód, amelylyel a társalgást el lehetett kerülni.

A cár egyre kocintgatott, és bajtársi emlékeket elevenített fel. Belsejében nyugtalan volt; a félóra nehezen telt el.

Néha két-két szem összevillanását vette észre, de úgy tett, mintha semmiről sem tudna; az életével játszott, de bátor volt és naivnak mutatkozott.

Most fegyvercsörgés hallatszott be az ud-

varról; a cár egyetlen ugrással az ablakon keresztül kint termett.

— Gyilkosok! — kiáltotta. Ez volt a jelszó, mire kezdetét vette a vérfürdő. Ő maga az ablaknál állt és aki kiugrott, annak ő maga vágta le a fejét.

— Mindegyik halott! — kiáltotta a végén, azután a Péter-Pál erődbe ment, ahol Alexej herceg, elsőszülött fia, egyetlen reménye, volt bezárva.

A fogház kulcsaival a kezében megállt az ajtónál és keresztet vetett, majd csendes imába kezdett. Utána a cellába ment, ahonnan egy óra múlva kisírt szemekkel távozott.

Hogy ez alatt az óra alatt mit beszéltek; hogy apa és fiu közt mi történt, arról sokféle hír terjedt el, de bizonyosat senki sem tud.

A vége az lett, hogy Alexejt százhuszonhét bíró halálra ítélte. Az ítéletet ki is nyomtatták, de végrehajtására nem került a sor, mert a trónörökös már előbb meghalt . . .

— — — — —
Péter este nyolc órára ismét otthon volt és Katharinának nyomban elmondotta, hogy mi történt. Az aszszony okos volt és nem kérdezősködött, csak csititgatta módfelett felindult férjét.

Péter bódultan elaludt és másnap, amikor felébredt, így szólt:

— Most enni akarok; azután inni és estére tűzijátékot rendezünk, de Scheerbocknak is jelen kell lenni.

— Igen? De hiszen azt kidobtad!

— Persze, mert be volt rugva! Küldjön csak érte!

— Csodálatos vagy te, Péter; minden két percben más vagy.

Jeant elhozták, de összekötözve, mert nem akart jönni; szörnyen haragos volt, amiért a kut alá cipelték, de a cár megcsókolta, amire kiengesztelődött.

Este lakoma volt, amely tűzijátékkal végződött. Így ünnepelték a nagy napot, amelyen maga Péter a Romanow-család trónját megmentette, amellyel kiérdemelte a „nagy“, „egyeduralkodó“ és a „minden oroszok cárja“ címeket, melyeket különben ő maga adományozott magának.

Ő, a barbár, aki Oroszországnak kulturát adott, aki városokat épített, amelyekben ő maga sohasem lakott, aki a feleségét verte, de egyben a legnagyobb szabadságot biztosította a számára, nagy életéhez méltóan halt meg. Egy hajótörött életét mentette meg és úgy halt meg Nagy Péter, aki önkezével oly sok ember életét oltotta ki.

